

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

МАСТЕР АКАДЕМСКЕ СТУДИЈЕ

ЗАВРШНИ МАСТЕР РАД

**КОРУПЦИЈА КАО ОБЛИК ОРГАНИЗОВАНОГ
КРИМИНАЛИТЕТА**

Ментор:
Др Дарко Димовски

Студент:
Наташа Петровић
Број индекса: М 058/2013

Ниш, 2015.

САДРЖАЈ

УВОД.....	1
1. КОРУПЦИЈА КАО ОБЛИК ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА.....	6
1.1. Појам и дефинисање корупције.....	6
2. СПРЕГА КОРУПЦИЈЕ И ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА.....	12
3. ОСНОВНЕ КОМПОНЕНТЕ КОРУПЦИЈЕ.....	14
3.1. Морална компонента.....	14
3.2. Психолошка компонента.....	15
3.3. Социјална компонента.....	15
3.4. Криминолошка компонента.....	16
3.5. Економска компонента.....	17
3.6. Политичка компонента.....	17
3.6.1. Спољнополитичка	19
3.7. Правна компонента.....	19
4. ТИПОЛОГИЈА КОРУПЦИЈЕ	20
5. ПРАВНИ ОСНОВИ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ У СПРЕЧАВАЊУ И СУЗБИЈАЊУ КОРУПЦИЈЕ.....	21
5.1. Интерпол и Еуропол и корупција.....	25
6. ОЕЦД И КОРУПЦИЈА	26
7. САВЕТ ЕВРОПЕ И КОРУПЦИЈА	27
8. КРИВИЧНО-ПРАВНИ АСПЕКТ КОРУПЦИЈЕ.....	28
8.1. Инкриминисање корупције.....	28
8.2. Кривична дела корупције.....	30
8.2.1. Примање и давање мита – активно и пасивно подмићивање.....	31
8.2.1.1. Примање мита (члан 367. КЗ)	32
8.2.1.2. Давање мита (члан 368. КЗ)	35
8.2.2. Злоупотреба службеног положаја (члан 359. КЗ)	36
8.2.3. Злоупотреба положаја одговорног лица (члан 234. КЗ).....	41
8.2.4. Трговина утицајем (члан 366. КЗ)	42
8.2.5. Кршење закона од стране судија, јавог тужиоца и његовог заменика (члан 360. КЗ)	45
8.3. Санкционисање корупције.....	46

9. ИНСТИТУЦИЈАЛНИ ОКВИР ЗА БОРБУ ПРОТИВ КОРУПЦИЈЕ КАО ОБЛИКА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА.....	48
9.1. Институцијални оквир за истраге корупције и организованог криминала – упоредни модели.....	48
9.2. Институцијални оквир за истраге корупције и организоваог криминала у Републици Србији.....	49
9.2.1. Тужилаштво за организовани криминал.....	50
9.2.2. Служба за сузбијање организованог криминала.....	53
9.2.3. Посебна одељења надлежних судова.....	54
9.2.4. Посебна притворска јединица.....	55
9.2.4. Агенција за борбу против корупције	55
9.2.5. Савет за борбу против корупције.....	56
10. ПОСТУПАК ЗА КРИВИЧНА ДЕЛА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА, КОРУПЦИЈЕ И ДРУГИХ ПОСЕБНО ТЕШКИХ КРИВИЧНИХ ДЕЛА.....	57
10.1. Оперативно поступање полиције у сузбијању корупције	60
10.2. Посебне доказне радње	65
11. ИСТРАЖИВАЊЕ.....	73
11.1. Предмет, значај и циљ истраживања	73
11.2. Узорак и методи коришћени приликом истраживања.....	74
11.3. Хипотезе које су проверене истраживањем.....	75
11.4. Резултати истраживања	76
ЗАКЉУЧАК	80
ЛИТЕРАТУРА.....	83

УВОД

Организовани криминалитет је веома стара појава. Присутан је готово у свим земљама, или се бар не може са сигурношћу рећи да постоји држава у којој овај вид криминалитета не постоји. Paul Lunde, у свом делу „Organised crime“ истиче да модеран организовани криминалитет своје корене вуче из времена прохибиције у Сједињеним Америчким Државама. Одговарајући на ограничења тржишта, долазило је до кријумчарења преко државних граница, коришћења разлика у законодавствима различитих земаља и развијања одређених метода снабдевања подземља који су били применљиви и на друге случајеве, након престанка прохибиције (Lunde, 2004:18).

Учиниоци кривичних дела су увидели потребу и предност међусобне повезаности и организованости. Овакав приступ извршењу кривичних дела омогућује не само њихово успешно извршење, него и отежава, а често и онемогућује откривање њихових учинилаца и проналажења доказа. Организовани криминалитет има велики утицај на готово све облике друштвеног и јавног живота и присутан је у сваком његовом сегменту. Професионални криминалци се често повезују стварајући групе које имају упориште у полицији, правосуђу и међу политичарима (Reckless, 1961:56).

Драматичан пораст организованог криминалитета истакнут је на IX Конгресу УН за превенцију криминалитета у Каиру 1995. године (Јовашевић, Костић, 2012:78). Агенције за сузбијање криминала широм света сагласне су у констатацији да је организовани криминал у порасту и да заједно са тероризмом представља највећу претњу међународном миру. У 2002. години, европске агенције за сузбијање криминала идентификовале су хиљаду нових организованих криминалних група на територији Европске Уније. Тешко је израчунати профит који остварују криминалне групе на глобалном нивоу. У Руској Федерацији, организовани криминал годишње „усисава“ између 10 и 20 процената бруто друштвеног производа. Ове огромне суме новца се „перу“, њима се располаже и инвестира од стране рачуновођа, банкара и инвестиционих друштава, па тај новац улази у међународни финансијски систем који уједињује и повезује криминално подземље и свет изнад њега (Lunde, 2004:11).

Иако је за проучавање било које појаве важна претпоставка и полазна основа њено дефинисање, јединствена дефиниција организованог криминалитета не постоји, као ни јединствено схватање у погледу облика у којима се испољава. Разлог за то је можда што се у различитим деловима света манифестује на различите начине, а можда

и чињеница да се деловање криминалних организација непрестано прилагођава условима у којима се одвија.

У кривичном поступку за кривична дела из области организованог криминалитета, примењује се поред Законика о кривичном поступку¹ и Закон организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела². Наведени закони (као и Кривични законик³), дефинишу орагнизовану криминалну групу - као групу од три или више лица која постоји одређено време и делује споразумно са циљем вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна ради стицања посредно или непосредно финансијске или друге користи, а организовани криминалитет – као вршење кривичних дела од стране организоване криминалне групе или њених припадника.

Професор Милан Шкулић истиче да организовани криминалитет представља скуп две врсте кривичних дела:

1. кривично дело самог организовања криминалног удружења (криминалне организације) – у нашем праву је то кривично дело удруживања ради вршења кривичних дела и
2. скуп кривичних дела које чине припадници организованог криминалног удружења (чланови криминалне организације), која се заснивају на циљевима ради чијег је остварења удружење основано и због чега оно и даље постоји, те настоји да у дужем периоду обезбеди своју егзистенцију, тј. та кривична дела директно или индиректно произилазе из тих циљева криминалне организације (Игњатовић, Шкулић. 2010:158).

Кривично дело удруживање ради вршења кривичних дела постоји: када неко лице делује као организатор – када је то лице формирало организовано криминално удружење и када је неко лице приступило том организованом криминалном удружењу као њен члан – када је то лице припадник криминалне организације.

Кривична дела која чине припадници организоване криминалне групе спадају у дела организованог криминалитета само ако је извршење тих дела директно проишло из циља ради чијег је остварења криминална организација формирана. То могу да буду разноврсна кривична дела. Зоран Стојановић у главна подручја у којима организовани

¹ Службени гласник РС 72/2011

² Службени гласник РС 32/2013

³ Службени гласник РС 104/2013

криминалитет налази простор за своје деловање убраја: илегални промет опојним дрогама, кријумчарење, коцку, проституцију, илегалну трговину оружјем, отмице уз откуп, крађе предмета велике вредности и њихово прикривање и препродају и сл. (Стојановић, 1990:63). Дела организованог криминалитета су и кривична дела којима се омогућава проширење поља деловања криминалне организације, сузбија конкуренција, кривична дела којима се омогућава даљи опстанак организације, односно спречава откривање и доказивање кривичних дела која врше чланови организације - кривична дела са елементима корупције, као и друга кривична дела која врше припадници криминалног удружења а која произилазе из циља њиховог удруживања.

Организовани криминалитет се испољава у различитим формама и у различитом обиму и интензитету у многим областима привредне, ванпривредне и друге друштвене делатности. Делатности организованог криминала се разликују од земље до земље, при чему разлике постоје нарочито између САД и Европе. Секретаријат УН, у припреми документације за Пети конгрес УН, по питању превенције криминала и третмана преступника у Женеви 1975. године, идентификовао је 18 категорија транснационалног криминала и то: праће новца, нелегална трговина наркотицима, корупција и мито јавних званичника, инфилтрација у легалне послове, изазивање лажног банкрота, преваре у вези са осигурањем, компјутерски криминал, крађа интелектуалне својине, нелегална трговина оружјем, терористичке активности, отмица авиона, морска пиратерија, отмице на земљи, трговина људима, трговина људским органима, крађа уметничких дела и културних добара, еколошки криминал и друга дела учињена од група организованог криминала (Игњатовић, 1998:70).

Организовани криминалитет, има неколико основних карактеристика које су присутне без обзира на разлике између индивидуалних група и култура из којих потичу. На IX Конгресу УН у Каиру 1995. године, наведене су следеће карактеристике организованог криминалитета: 1) постојање организоване групе за вршење кривичних дела; 2) хијерарсијски односи у групи, што омогућава да вођа контролише; 3) насиље, застрашивање и корупција су средства за освајење профита или контролисање територија и прихода; 4) инфилтрирање у легалну економију; 5) способност за експанзију у било коју нову активност изван националних граница; 6) кооперација са другим организованим транснационалним групама (Јовашевић et al. 2012:78).

Организовани криминалитет има изузетну способност да користи повољне услове за своје инфилтрирање у легалне друштвене структуре и да се вешто прилагођава конкретної друштвено-политичкој и економској ситуацији, не само унутар

једне земље него и на међународном плану, што знатно отежава проучавање и праћење тенденција организованог криминалитета. Вешто користи услове недоречености правне регулативе да оствари контакте и успостави везе са органима власти, државним, политичким и другим субјектима. Различити су методи стицања до највиших органа власти, али корупција је најчешће примењиван начин. Према мишљењу професора Ђорђа Игњатовића, корупција полицијских, судских и политичко извршних власти је један од услова за постојање делатности организованог криминалитета. Организоване криминалне групе путем корупције настоје да добију потребне информације и да ризик откривања од стране полиције сведе на минимум. С обзиром да располажу знатним финансијским средствима, корупција достиже огромну димензију.

Корупција је, такође, веома стара друштвена појава, која је уочена од почетка писане правне историје. Настаје са настанком људског друштва, па је ова појава старија од организованог криминалитета. Незаконита поступања службених лица, нарочито корупција, позната су у римском и средњовековном праву. Систематизација и издвајање у посебну групу кривичних дела почиње у кривичном законодавству 19. века, када почиње и значајнија теоријска обрада ових кривичних дела.

Данас су ове две појаве уско повезане и многи аутори корупцију повезују непосредно са организованим криминалитетом. Када се успостави спрега корупције, прања новца и других облика организованог криминалитета, онда то представља један од друштвено најопаснијих видова криминалитета, како на националном тако и на међународном плану. Може се рећи да корупција, као облик организованог криминалитета, истовремено представља једну од његових најважнијих карактеристика, која организовану криминалну групу директно повезује са органима власти. Будући да се у својим активностима увек налази на другој страни закона, организовани криминалитет тежи легализацији незаконитих послова. Ова тежња се огледа у стварању активне везе са људима из највишег врха државног апарата или повезаности са најутицајнијим политичким партијама и странкама (Бошковић, 2000:5).

Многа кривична дела која врше припадници организоване криминалне групе су повезана са корупцијом, тако што или помажу у поступцима нелегалних радњи или чине маску за суштинско кривично дело. У обављању својих криминалних делатности, врше корумпирање полиције, тужилаца, судија, особља заводских установа, подмићују оне који им обезбеђују или израђују документацију којом се правдају незаконити послови и на основу које се незаконито стечен новац инфилтрира у легалне

финансијске токове (фалсификовање исправа и израде финансијско – рачуноводствене документације итд.).

Организовани криминалитет никада не би могао да настане, нити да се одржи, када не би имао подршку представника власти. Не би могао да опстане без, у најмању руку, прећутног толерисања органа власти, а неке његове активности и без подршке њених носилаца, која се обезбеђује управо корумпирањем носилаца јавних овлашћења. Као облик организованог криминалитета, корупција је веома интригантна тема и привлачи велику пажњу представника кривичноправне мисли, не само код нас, већ и на међународном плану, па је с тога неопходно њено даље истраживање. Овај мастер рад је резултат управо те тежње, да се истражи и анализира овај облик организованог криминалитета, вршење коруптивних кривичних дела од стране припадника организованих криминалних група, „спрега“ организованих криминалних група и представника власти путем корупције. Зато се у њему полази од појма корупције и компонената које је чине. Затим се анализирају инкриминисана кривична дела са коруптивним елементима, институционални оквир за борбу против корупције као облика организованог криминалитета, специфичности кривичног поступка који за предмет има ова кривична дела - оперативно истраживање, посебне доказне радње које се примењују у кривичним поступцима чији су предмет наведена дела. На крају, као резултат истраживања, представљају се статистички подаци о броју пријављених учинилаца кривичних дела корупције, броју подигнутих оптужби и броју осуђујућих пресуда, у посматраном периоду (2012. 2013. и 2014. година).

1. ПОЈАМ И ДЕФИНИСАЊЕ КОРУПЦИЈЕ

Иако појава давнашњег порекла, иманентна свим државним организацијама током своје дуге историје, корупција и данас побуђује пажњу не само стручне и политичке, већ и шире, опште јавности. Она не само да угрожава економске темеље друштва него нарушава и основне видове државне власти и духовне надградње друштва (законодавну, судску, управну и политичку делтност државе и њене циљеве, као и образовно-васпитну, културну, безбедносно-заштитну, здравствену и социјалну политику државе). Тако, корупција представља предмет проучавања правне, политиколошке, међународне, безбедносне и друштвене теорије, али и правне праксе и криминалне политике. Све то треба да води јединственој и целовитој активности свих друштвених субјеката на свим друштвеним нивоима, како би се корупција искоренила

или бар минимизирала у свом појавном испољавању и проузроковању штетних последица на данашњем нивоу развоја.

Реч корупција (лат.) означава духовну и моралну поквареност, потпуно занемаривање части и достојанства, нуђење или примање новца да се не би испунила нека дужност, или да би се поступило противно савести,⁴ те се може наслутити опасност и штетност по друштво коју ова појава са собом носи, а такође се може извести закључак о карактеру личности оних која ова кривична дела врше, односно о учиниоцима кривичних дела са коруптивним елементима.

Јединствена дефиниција корупције, као и организованог криминалитета, још увек не постоји, како на домаћем, тако и на међународном плану. Иако се сви аутори слажу да је то негативна, штетна и опасна социјално-патолошка и криминогена појава, али и безбедносни изазов, још увек у правној, социолошкој, политиколошкој, безбедносној теорији, па ни у позитивном законодавству нема њеног јединственог појмовног дефинисања. Овај проблем долази до изражаја са криминолошког и криминалистичког аспекта, приликом утврђивања узрока корупције и начина борбе против ње.

Корупција се манифестује на различите начине у разним државама, културама и периодима, исто као што зависно од тога варира и сама дефиниција корупције, односно активности које се сматрају делом те појаве. Најчешће се јавља у облику поткупљивања државних службеника, али и изнуђивању новца грађана, затим као непотизам и проневерје јавних средстава. У разним културама постоји различит однос према корупцији. У неким државама толико је распрострањена да се може схватити и као посебан вид друштвеног поретка познат под називом клептокрација.⁵

Многе међународне организације су показале велику активност на плану стварања јединствене – универзалне дефиниције корупције. Појам и елементе корупције одређује и Конвенција УН против транснационалног организованог криминала из децембра 2000. Године. У члану 8. корупција је дефинисана као форма испољавања или облик кривичног дела у оквиру организованог транснационалног криминала (Деренчиновић, 2005:187). Према овој дефиницији корупција је кривично дело које је учињено са намером (са умишљајем) у виду предузимања следећих делатности:

⁴ Видети: <http://www.hrleksikon.info/definicija/korupcija.html>/pristup 19.02.2015.

⁵ Видети: <http://sh.wikipedia.org/wiki/Korupcija/> pristup 10.01.2015.

- обећање, понуда или давање државном службенику, посредно или непосредно, непримерене користи која је намењена њему лично или неком другом лицу или ентитету, како би тај службеник деловао или се уздржао од деловања у обављању својих службених дужности (давање мита) и
- тражење или прихватање од стране државног службеника посредно или непосредно, непримерене користи која је дата њему лично или другом лицу или ентитету, како би тај службеник деловао или се уздржао од деловања у обављању својих службених дужности (примање мита).

На сличан начин појам, елементе и карактеристике корупције као међународног кривичног дела одређује и Конвенција Европске уније у вези аката корупције који имплицирају службенике европских заједница или држава чланица Уније из 1997. године (Ascensio, Decaux, Pellet, 2000:604).

На Седмој међународној конференцији о борби против корупције у Пекингу (1995), Мултидисциплинарна група за корупцију, дефинисала је корупцију као „чин подмићивања и других поступака који се повезују са вршењем дужности од стране лица запослених у друштвеном и приватном сектору, кад такав поступак представља кршење њихових дужности, што проистиче из положаја државног службеника, запосленог у приватном сектору, или независног службеника, а са циљем стицања незаконите користи за себе или друго лице“ (Теофиловић, Јелачић, 2004:10). Појам корупције покушавали су на наведеној конференцији да дефинишу у својим научним и стручним радовима поједини страни аутори. А. Van. Der Zwalman дефинише корупцију као различите поступке са заједничким именитиљем нефункционисања демократског процеса при доношењу одлука. Корупција постоји када је приватно лице учинило услугу појединцу на власти или његовим ближњима

L. Hudek подсећа да се корупција често идентификује са подмићивањем које представља кривично дело кажњиво законом. Међутим, корупција, поред тога обухвата заштиту, сукоб интереса, задовољавања приватних пословних интереса посредством јавне службе и стицање прихода вршењем функције у јавној служби, стицање користи на одговорној функцији у државном предузећу задовољењем приватних пословних интереса.

У иностраној правној литератури могу се наћи различита одређења корупције. Тако једни аутори корупцију сматрају тржишним феноменом, односно специфичном илегалном трансакцијом. Према другима корупција је повезана са чином подмићивања чиме се прикрива злоупотреба власти која је понукана проценама личне користи који

не мора бити нужно новчано исказана (Лазаревић, 2003:329). Неки аутори корупцију одређују као злоупотребу службеног положаја или овлашћења на личну корист (Kaufman, Sigelbaum, 1997:352).

Један од најпознатијих савремених истраживача корупције Klitgaard је поставио формулу која говори о узроцима корупције. Она гласи: корупција = монопол (власти) + дискреционо право одлучивања органа власти – одговорност (неодговорност) тог органа (Klitgaard, 1998:3).

Свеобухватну дефиницију корупције понудио је Вито Танзи у својим радовима наглашавајући да она постоји свуда, где постоји нарушавање принципа непристрасног одлучивања, па поистовећивање корупције са примањем (и давањем) мита није ни прецизно, нити обухвата све појаве које би требало инкриминисати ако се жели обезбедити законито вршење дужности од стране службених лица.

Према Националној стратегији за борбу против корупције Републике Србије⁶, корупција је однос који се заснива злоупотребом овлашћења у јавном или приватном сектору с циљем стицања личне користи или користи за другог.

На сличан начин појам корупције одређују и домаћи аутори. Према мишљењу М. Јелачића, корупција је друштвено негативна појава, која је са постанком људског друштва и формирањем правних држава, настала, развијала се и добијала своје појавне облике, у зависности од историјски датих, социјалних, економских, политичких и других услова, наносећи својом неморалном, асоцијалном и противправном суштином, штетне последице друштву. Представља најтежи облик привредног криминалитета, а карактеришу је: прикривеност, променљивост, мноштво појавних облика, широка распрострањеност и интернационализација, тешко доказивање у кривично процесном смислу, користољубивост, перфидност (лукавство) учинилаца, специфичан објекат који угрожава корупција, као што су законито функционисање државних и привредних институција и служби (Јелачић, 1996:42).

Криминологија одређује корупцију као скуп свих кажњивих радњи којима носилац одређене државне или друге јавне функције, злоупотребљавајући свој положај и институцију у којој ради, шкоди јавном интересу у толикој мери и на такав начин да поткопава поверење грађана и јавности у само друштво, односно државу (Јелачић, 1996:10). Корупција се схвата као понашање које одступа од формалних обавеза јавне улоге ради приватних или статусних или новчаних добити повезано са кршењем норми

⁶ Службени Гласник РС, број 109/05.

(правних, друштвених или моралних) ради вршења личних утицаја што у себе укључује: подмићивање, непотизам или злоупотребу службеног положаја (Митровић, 2007:333). Разликују се три општа типа корупције:

- 1) корупција за остваривање права (подмићивање да би се лакше и брже дошло до легалног),
- 2) корупција за кршење права (подмићивање да би се избегла казна за прекршај закона) и
- 3) корупција за мењање права (подмићивање оних који доносе законе за прилагођавање права интересима крупних корупционаша) (Ђорђевић, Ђорђевић, 2005:223).

Корупција обухвата посебне видове богаћења појединаца или група, односно стицање материјалне или било какве друге користи на начин који нема правног основа и који је у супротности с моралним схватањем одређеног друштва, што се директно одражава на наступање одређених друштвених штетних последица. У најужем правном смислу, многи аутори под појам корупција подводе примање и давање мита, као и посредовање у овим забрањеним активностима (Јовашевић, 2006:185).

Код кривичних дела корупције кроз законе се искоришћава власт (било у државном органу, предузећу, установи или другом правном лицу) злоупотребом службеног положаја или овлашћења. Стога се овде увек и ради о повреди интегритета службе, у нападу на законитост оних који су овлашћени и дужни да законито поступају. Заправо, корупција обухвата не само подмићивање у ужем смислу (примање мита и давање мита), већ и један шири круг криминалних делатности у служби које углавном представљају различите облике злоупотреба (Митровић, 2007:301).

Треба имати у виду и чињеницу да сви облици корупције не морају да садрже обележја одређених кривичних дела која су прописана у националном кривичном законодавству за које су прописане кривичне санкције. То значи да се под појмом корупције не сматрају само криминална акта, већ овај појам по свом садржају, карактеру и природи далеко превазилази границе кривичноправне регулативе.

Корупција се означава и као системска девијација. Она се дефинише као поступак подмићивања службеног лица од кога се захтева да уз одређену надокнаду (провизију), а у корист даваоца мита, учини оно што не сме или не учини оно што по службеној дужности мора да учини, да пружи неке противправну услугу, омогући привилегију, смањи или опрости порез или одређену казну. Она настаје

привилегованим коришћењем позиције у систему од стране неке интересне групе која делује себи у корист, а на штету система као целине (Митровић, 2007:299).

Корупција у служби – захтевање и примање поклона или какве друге користи у вези са службом (са вршењем или невршењем службене дужности) представља озбиљан друштвени проблем, јер угрожава, с једне стране, законито и правилно вршење службе, а с друге стране, омогућује неосновано и незаконито стицање имовинске користи (Лазаревић, 2003:320).

Према М. Милутиновићу, са социолошког и криминолошког аспекта корупција је друштвени, али и лични проблем и због тога представља скуп свих кажњивих радњи којима носилац одређене државне или друге јавне функције, злоупотребљава свој положај и институцију у којој ради, шкоди јавном интересу (којем би морао служити) у толикој мери да поткопава поверење грађана и јавности у друштво и државу (Милутиновић, 1976:34).

Мило Бошковић, анализирајући дефиниције већег броја домаћих и страних аутора, издиференцирао је следеће заједничке правне елементе корупције:

- противзаконита делатност, односно незаконитост субјеката,
- стицање противправне имовинске користи,
- богаћење без правног основа,
- делатност супротна моралним нормама,
- негативан утицај на економске односе и изазивање одређених поремећаја у економском систему,
- негативан утицај на друге у вези са поштовањем законитости и морала те стицањем противправне имовинске користи,
- остваривање личног интереса, политичке, финансијске или неке друге моћи и одговарајућег статуса у друштву,
- губљење поверења у друштво и државу, односно губљење поверења у државне функције и
- инкриминација одређених облика корупције који се испољавају кроз конкретна кривична дела и облици корупције који су ван кривично правне заштите (Бошковић, 2000:8-10).

Данас је немогуће уочити државу која је у потпуности сузбила корупцију. Сматра се да ова негативна друштвена појава у већини савремених држава постоји у много већем обиму, него што званичне евиденције то показују, што у ствари значи да

овај облик организованог криминалитета карактерише веома изражена тзв. „тамна бројка“.

Она је једна од најважнијих карактеристика организованог криминалитета која је директно повезана са органима власти. С тим у вези, њени носиоци су службена лица на разним функцијама у државним органима, јавним службама и другим јавним институцијама и установама које решавају о одређеним правима и обавезама и одговорностима грађана и правних лица (издавања решења, диплома, уверења, сведочанстава, дозвола, решења, регулисања војне обавезе и сл.) (Јелачић, 1996:39).

За остваривање ових веза корупција представља најпогоднији начин којим се постиже неутрализација дејства закона. Организоване криминалне групе због развијеног механизма корумпирања носилаца власти, бивају фактички аболирани од кривичног гоњења (Игњатовић, 2008:157). Дакле, организовани криминалитет методом корупције „држи у шаџи“ државне службенике, одређене службенике полиције, судије, па чак и новинаре, да не би јавно износили вести о њиховом „прљавим“ пословима.

Као најзначајнији разлози који доводе до појаве корупције у свери организованог криминалитета означени су:

- могућност владе да својом политиком обезбеди значајну финансијску корист појединцима или предузећима преко уговора, приватизације или давања концесија, чиме субјекти ближи влади стичу корист,
- афинитет економских субјеката ка евазији пореза, нарочито у условима када порески систем дестимулише привредну активност,
- мале плате јавних службеника у односу на друге запослене,
- подмићивање политичара у функцији позитивних резултата на изборима,
- судство које не поштује законе а може да наметне трошкове странама које не припадају владајућој номенклатури,
- праће новца уз сарадњу државе, мафије и пословног света,
- неефикасане институције државе,
- одсуство владавине права и
- неефикасна заштита или одсуство заштите приватног власништва (Манојловић, 2001:344).

2. СПРЕГА КОРУПЦИЈЕ И ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА

Спрега корупције и организованог криминалитета представља један од друштвено најопаснијих видова криминалитета на националном и на међународном плану. Корупција представља важан сегмент организованог криминалитета. Организовани криминал располаже богатством, користи подмићивање, али и насиље и претње. Корупција штити криминалце у одређеном степену, јер јавни службеници који би требало да истражују активности на пољу организованог криминалитета, или да доприносе таквом истраживању у појединим случајевима су и сами корумпирани.

Под корупцијом се подразумева давање новца или других материјалних добара, привилегија или слично, са намером да прималац нешто учини или пак делује у жељи онога који такву корист даје, подмићивање државних службеника и других лица на утицајним положајима као и коришћење властитог друштвеног утицаја (положаја или функције) да би се присвојиле или неке омогућиле неке противправне привилегије или материјална добит.

Организовани криминалитет корумпирањем успоставља и одржава везе са утицајним појединцима у политичким структурама, државним органима и другим областима друштва. На наведени начин, организовани криминалитет продире до центра политичке, привредне и финансијске моћи и шефовима организованих криминалних удружења омогућава стицање моћи и даје „виши“ друштвени статус. Тако омогућавају позицију са које могу да врше утицај на политичке и државне органе (полицију, правосудје, царину и друге), те обезбеђују несметано вршење нелегалних активности криминалне организације.

Кад се једном склопи споразум између јавних службеника и криминалаца, службеници постају њихови клијенти у смислу финансијске подршке и физичке заштите. Истовремено, криминална организација постаје клијент корумпираног службеника у смислу административног фаворизовања и заштите информација. Међутим, када било која страна, а обично је реч о јавном службенику, покуша да изађе из тог криминалног односа, долази до проблема јер излазак било које стране из тог односа доводи ону другу страну у потенцијалну опасност.

Највећа претња постоји ако су запослени у судству и полицији склони подмићивању и злоупотреби службених овлашћења. Када су судије склоне подмићивању, постоји опасност за читав правни поредак. Није редак случај да у судском процесу боље прође онај који више плати, јер судија тумачи закон како налаже моћ новца, под претњом отказа, унапређења, или неке друге услуге. У случају да је

судија постављен по партијској линији, дешаваће се да не суди по закону, већ по налогу својих политичких ментора (Теофиловић, Јелачић, 2006:35).

Илегалне фирме покушавају да се обезбеде потплаћивањем полиције, политичара и судија, или дељењем профита од илегалног бизниса са њима. Органи спровођења закона – од полиције до тужилаца и судија, могу тражити мито да би толерисали кршење кривичног закона или ублажавали казне. Такве фирме траже не само имунитет гоњења за себе, већ исто тако гаранције монополске моћи на илегалном тржишту. У САД и Латинској Америци, коцкари и продавци дроге су плаћали званичнике да би наносили штету њиховим конкурентима или ограничавали приступ послу. На Тајланду неки локални политички званичници штите криминална предузећа како од конкуренције, тако и од закона. Профит који се остварује у противзаконитом пословању без плаћања пореза, може се реинвестирати у легитимни посао и у добијање уговора са јавним сектором (Ејкерман, 2007:34). Легитимни бизнис који ради „под кишобраном“ мафије стиче толики профит да га то наводи да почне трајно да подржава уплив организованог криминала (Ејкерман, 2007:39).

3. ОСНОВНЕ КОМПОНЕНТЕ КОРУПЦИЈЕ

3.1. Морална компонента

Корупција нагриза морал одређеног друштва кроз угрожавање или уништавање његових социјалних, економских, политичких и правних институција. Она руши основне људске вредности, као што су: слобода, достојанство, права човека-грађанина. Понашање људи који врше кривична дела корупције супротно је понашању обичног човека без привилегованог положаја у некој државној или друштвеној служби. Овај специфичан облик организованог криминалитета, израз је неморала који угрожава све значајне вредности једног друштва.

Корупција представља велико друштвено зло, разводњава морал друштва и уништава његову друштвену кохезиону снагу. Губи се стабилизирајућа снага моралних уверења које чине неопходан заштитни омотач правних норми и долази до нарушавања угледа појединих служби, па и ауторитета целе власти. Овај облик организоване криминалне делатности није увек препознатљив што отежава благовремено предузимање мера за њихово сузбијање.

Борба против корупције је истовремено борба за идеју праведности, при чему морају да се поштују право, односно скуп правних норми, кривичноправне и кривичнопроцесне, које регулишу материјално правне и процесне услове за сваку конкретну меру или радњу у правцу сузбијања корупције. Упрвао предвиђањем тј. прописивањем кривичних дела корупције тежи се обезбеђењу законитости, ефикасности и целисходности у раду државних органа и других органа са јавним овлашћењима и настоји да се очува поверење грађана у власт и правни поредак уопште (Мишић, 2005:82-95).

3.2. Психолошка компонента

Носиоци корупције нису асоцијалне особе, представници класичног криминалитета. Напротив, као њени носиоци појављују се лица на положају и од угледа. То су професионални криминалци који припадају одређеној организованој криминалној групи и/ или врше одређене функције које злоупотребљавају, руковођени мотивима похлепе.

Корумпирању подлежу одређена службена лица на разним функцијама у државним органима, у јавним службама и другим јавним институцијама и установама, која се налазе на дужностима на којима се решава о одређеним правима, обавезама и одговорностима грађана и правних лица. Готово све учиниоце кривичних дела корупције покреће на вршење тих дела мотив за стицањем материјалних добара, који се манифестује у виду користољубља односно жеље за стицање противправне имовинске користи.

Психолошка компонента корупције указује да су учиниоци ових криминалних делатности склони протекцији, лукави, интелигентни и веома стручни приликом извршења ових и других кривичних дела и имају психологију превараната. Како се као извршиоци кривичних дела корупције појављују службена лица која врше одређене службене дужности, углавном су високо образовани. Користе лошу организацију државе, лоше уређен правни поредак и мањкаве законе.

Учиниоце кривичних дела корупције покреће страх када наслуте да ће бити окривљени, који често прелази у панику. Чине све на безобзиран начин да њихова криминална активност, а тиме и личност, не буде откривена и жигосана моралним и

кривичним санкцијама. У тим приликама не презају ни од тога да униште најближе сараднике, па и најверније пријатеље односно послушнике.

Карактер лица која врши кривична дела корупције је лош. Његова личност означава нам његов став и понашање и као појединца у средини у којој живи, с гледишта моралних и социјалних норми. С тог гледишта његово понашање је неморално и нечасно. У односу према људима су неискрени, неосетљиви, себични, немилосрдни, осветољубиви, неприступачни а наизглед уљудни. У односу према друштву које их окружује су без осећања дужности и правде, па су склони подметању другима извршене криминалне активности, али и клеветама и увредама (Јелачић, 2003:119).

3.3. Социјална компонента

Корупција има социјалне корене јер је, као и све друге девијације, производ одређеног стања у социјалној основи друштва. Снага и моћ укореењених навика и схватања, преносе се и прелагођавају новоствореним друштвеним односима.

Све друштвене појаве настају, мењају се и престају под одређеним условима (политичким, економским, историјским и другим друштвеним), те у конкретним условима све те појаве имају своје узроке. Исто се односи и на корупцију уопште, па и на корупцију која представља облик организованог криминалитета. Када се јавља у политичком и друштвеном животу, код грађана и у јавности се ствара уверење да без корупције друштво не може да функционише и да је то уобичајена и прихватљива друштвена пракса.

Небојша Мајсторовић заступа становиште по коме корупција није сводива искључиво на злоупотребу јавне функције, него се полази од схватања да се ради о једном озбиљном поремећају социјалног понашања појединца и група (Мајсторовић, 2012: 25)

3.4. Криминолошка компонента

Један од начина успостављања везе организованог криминала са органима власти и другим органима јесте подмићивање, али ту су и други видови корумпирања

појединих људи из структуре наведених органа. Подмићивање спада у нарочито друштвено опасна и штетна кривична дела која прете да остваре социјалну дезорганизацију друштва. Латентност ове врсте криминалитета је огромна. Суштина подмићивања састоји се у његовој прикривености. Партнер, по правилу, не пријављује подмићеног и тако су обе стране заинтересоване да прикрију недело.

Говорећи о односима законитог пословања и организовања криминала Др З. Мршевић анализира њихов однос међусобне подршке, истичући да је организовани криминал увек имао подршку законитог бизниса када му је она била потребна. Управо разлика између законитог и незаконитог бизниса често није јасна, јер место где један престаје, а други започиње није увек лако уочити. Посебна врста капиталистичке организације, незаконит бизнис, представља извор брзе акумулације капитала који се онда инвестира у легалне послове. Организовани криминалитет у потпуности опонаша разрађену корпоративну и финансијску структуру система кроз који огромне своте илегалног новца одлазе у дозвољене начине пословања. Области легитимних предузећа, који су у готово у потпуности контролисане од стране организованог криминала су: легализована коцка, аутомати за игру, ресторани и барови, хотели, прехранбене фирме, сервиси за одвожење ђубрета и сл. (Мршевић, 1993:95).

3.5. Економска компонена

Незаконите делатности организованог криминалитета, криминална удружења најчешће прикриврају путем корупције. Корупција као облик организованог криминалитета нагриза стубове економског система одређеног друштва. Конкретно, она је са једне стране узрок многих поремећаја у економском систему, јер ремети развој производних снага и производних односа тј. функционисање основних сегмената привредног система: производњу, потрошњу, расподелу и размену. Са друге стране, оне су последица дубљих социјално – економских супротности и деловања одређених економских законитости у привредном систему једног друштва и на плану међународних економских односа, као што су закони понуде и потражње, закон вредности, закон конкуренције на домаћем и светском тржишту и др. Проузроковане последице се манифестују у виду: неједнакости дохотка, смањења продуктивности ресурса (последично могу бити погођени БДП и стопа привредног раста), дисторзија у јавном сектору (бирокупска корупција води погрешној алокацији ресурса, јавни

службеници се постављају по непотизму или миту, без обзира на њихову ефикасност или способност) (Ејкерман, 2008: 35-39).

Посматрано са ове тачке гледишта, термин „злоупотреба“ обухвата коришћење положаја или овлашћења, те чињење уступака организованим криминалним групама, ради стицања економске добити без друштвено признатог рада. Делатност државних органа и привредних субјеката треба и мора бити и друштвено оправдана и на закону заснована, како у формално-правном тако и у суштинском смислу. На описани начин, наноси се огромна штета држави, али и субјектима привредног пословања, па се може закључити да корупција као облик организованог криминалитета представља озбиљан фактор угожавања целокупног економског система наше земље.

3.6. Политичка компонента

Политичка компонента корупције испољава се управо кроз међусобни однос организованих криминалних група и државних структура. Корупција омогућава успостављање и одржавање одређених веза између политичких структура, односно представника државне власти и криминалних група или организација. То су показала многобројна истраживања чији је резултати у последњих десетак година достављени јавности у великом броју научних и стручних публикација, односно на научним и стручним скуповима.

Ради ефикаснијег сузбијања наведених појава предузето је низ акција, радњи и мера не само на домаћем него и на међународном плану. У склопу тих мера, између осталог, донети су одређени правни акти, усвојене су многобројне резолуције и конвенције, донети етички кодекси и стандарди у области привредно-финансијског права и других области права и друштвенополитичког живота. Те правне и етичке норме треба да делују на свест и савест политичких, привредних и правних, домаћих и међународних субјеката, с циљем превенције, спречавања, настајања корупције и кажњавање учинилаца тих кривичних дела.

Када је реч о резултатима борбе против корупције, они су веома скромни и код нас и у свету, имајући у виду многобројне политичке и сличне скандале и афере који потресају какао домаћу тако и међународну политичку и економску сцену.

Корупција је све израженија међу политичким вођама због чега политички процес добија обележја плутократске владавине. У финансијске скандале са

елементима корупције били су умешани многи шефови држава и влада, као и високи државни функционери у свету и код нас. На пример, у Великој Британији откривен је случај тзв. политичке корупције. Наиме, бивши министар спољних послова Даглас Херд осумњичен је да је добио провизију због посредовања око продаје Поште Србије италијанском Телекому. Такође се многе афере повезују са бившим америчким председником Билом Клинтоном, од тзв. „Вајтвотер“, преко помиловања једног оуђеника последњег дана његовог председниковања, до примања новчаних донација за потребе Демократске странке из сумњивих извора (Вуковић, 2002:93). Један од најпознатијих случајева корупције јесте пример бившег председника Бразила Фернанда Колора, који је обећао бескомпромисну борбу против криминала и корупције, а касније постао њихова жртва и морао да поднесе оставку пре истека мандата (Pinheiro, 1994:37).

Политички живот у Србији такође је обележен корупцијом. Спајање економских и политичких функција, односно управљање јавним предузећима и државним фондовима од стране високих државних функционера допринело је коришћењу државне имовине у страначке сврхе. Због непостојања независног и самосталног правосуђа, ефикасне полиције и снажне парламентарне опозиције, постојале су неограничене могућности за злоупотребу службеног положаја и вршење кривичних дела корупције. Непостојање строге контроле управљања и располагања јавним финансијама, буџетска средстава су се ненаменски и нелегално пребацивала на рачуне владајућих странака.

Грађанима су познати и случајеви уцењивања власника приватних предузећа, па уколико се власник предузећа оглуши о позив да у страначку касу уплати новац, убрзо би на његова врата закуцала финансијска полиција, а могао би имати и друге проблеме због којих би пословање његове фирме било отежано или потпуно онемогућено. Данас пословни људи о овоме нерадо говоре, али је „јавна тајна“ да је сваки имућнији пословни човек у Србији донатор више политичких странака. (Теофиловић et al. 2004:47). Методе њиховог деловања су политичке интриге, чиме на подмукао начин стварају себи услове за несметано бављење корупцијом у спреси са организованим криминалом и криминалним подземљем.

3.6.1. Спољнополитичка компонента

William Chambliss је, у свом раду „Порок, корупција, бирократија и моћ“, посебно указивао на допринос који корумпирање правно – политичких организација има у опстанку криминалних удружења. Истицао је да, ослањајући се на државне органе и њихове информације о пороцима и рекету, посленици друштвених наука и правници, нехотично су допринели погрешном усмеравању проблема који су дескриптивни, предвидевши прави значај криминалних удружења. Уместо да се концентришу на њихову тесну симбиозу са правном и политичком бирократијом државе, наглашавали су криминалност само дела оних који у томе учествују.

Aleh Thio износи запањујуће податке, истичући да „где год се закопало, наишло се на случајеве подмићивања“. Сума коју организовани криминалитет издваја за корумпирање полиције премашује укупни обим фонда који држава издваја за плате полицајаца у Америци. Према неким проценама, чак 15 процената средстава за изборне фондове, на свим нивоима избора, формира се од „прилога“ организованог криминалитета.

Чест случај је да припадници америчке обавештајне службе контролишу многе послове који су на релацији САД – иностранство. Рајт Милс истиче да је то нова појава у америчком друштвеном животу и на веома сликовит начин представља повезаност политичке, привредне и војне елите, које су у својим рукама коцентрисале доношење свих одлука (Николић, 1998:153).

Велике заслуге за ширење корупције у свету и код нас имају транснационалне компаније најразвијенијих земаља и њихове обавештајне службе у спрези с вођама разних криминалних организација и недемократским настројеним елитама малих, економски слабих, односно неразвијених држава (Тешиловић et al. 2004:27).

3.7. Правна компонента

Међу нормама које регулишу однос између људи (привредне, културне и др.), са аспекта ове проблематике, најзначајнију улогу имају правне норме (законске, подзаконске и друге) којима се регулише читав низ односа у друштву, односно држави. Њима се предвиђа шта је дозвољено а шта није и уз претњу примене санкције се обезбеђују њихово поштовање.

Друштво признаје одређена права, односно овлашћења и гарантује њихово остваривање у границама прописаним законом. Ако неки титулар врши право другачије

него што је то предвиђено, те прекорачује своја овлашћења и/или повређује права другог субјекта, титулара, он своје право злоупотребљава. Злоупотрба права је забрањена. Вршењем кривичних дела корупције стичу се одређена материјална добра и користи, па се неминовно из сфере кривичноправних односа задире у грађанскоправне односе- стварне, облигационе.

4. ТИПОЛОГИЈА КОРУПЦИЈЕ

Корупција је озбиљан правни проблем светских размера. Познато је да се носиоци организованог криминала служе застрашивањем и бруталним насиљем (према жртвама, сведоцима, конкурентским скупинама и сл.), али и да је њихово најјаче оружје корупција. Треба истаћи да већина европских законодавстава разликује активну и пасивну корупцију. Уобичајено је и криминалистичко разликовање корупције на спонтану, уговарачку, политичку, судску и општу.

Спонтана корупција обухвата све облике спонтаног корумпирања јавних службеника или одговорних лица с циљем избегавања њихових законом предвиђених обавеза и слично, а без претходног плана или посебне најаве. Овакви случајеви корупције карактеристични су за подмићивање цариника, припадника саобраћајне полиције, инспекција и других служби (Милошевић, 2003:18). У погледу организованог криминалитета, могуће је вршење овог типа корупције. Организоване криминалне групе могу вршити „спонтану“, непланирану корупцију у различитим случајевима. На пример, када јавни службеник или одговорно лице, неочекивано, вршењем својих дужности или овлашћења, може да угрози даље вршење или реализацију неке криминалне активности, а да такву ситуацију криминална организација није предвидела, те ради обезбеђења несметаног одвијања те активности подмићују то службено лице.

Уговарачка корупција (корупција у јавној управи) подразумева склапање штетних уговора, доделу концесија, контигената и слично, уз узимање провизије или другог облика личне користи (Милошевић, 2003:18). Организовани криминалитет је упливао у све облике друштвеног и јавног живота, па је такође присутан и у јавној управи. Под маском легалних предузећа „послују“ криминалне организације, које на пример, за закључивање уговора који за предмет има поверавање обављања одређеног посла, обећава проценат профита који се остварује или деле зараду са лицем које им

омогући поверавање обављања посла, затим подмићују оне који одлучују о избору најбољег понуђача награђује одређеним новчаним износом или им обезбеђује другу корист, како би били обавештени о условима из других јавних понуда и омогућили им да саставе најповољнију понуду итд.

Политичка корупција има различите појавне облике, од стварања тзв. црних фондова за финансирање политичких партија, до свесвог "подметања" мањкавих закона или подаконских аката (Милошевић, 2003:19). Када је реч о организованом криминалитету, овај тип корупције би се могао подвести под случајеве корумпирања владајућих политичких странака од стране криминалних удружења. Организоване криминалне групе најчешће имају подршку неког из владајуће политичке странке, коју обезбеђује управо вршењем кривичних дела корупције.

Корупција у правосуђу обухвата све облике противправног понашања припадника правосуђа, који имају за последицу кршење начела владавине права, једнакост пред законом и сл.(Милошевић, 2003:19). Овај тип корупције носи са собом посебну друштвену опасност, уноси правну несигурност и поткопава поверење грађана у друштво. Путем корупције, организоване криминалне групе утичу на тужиоце да одбацују кривичне пријаве, одустају од гоњења, на судије да доносе ослобађајуће и одбијајуће пресуде, или да изричу блаже казне.

Најзад, општа корупција обухвата све остале облике корумпирања службених или одговорних лица у просвети, здравству, спорту и сл. (Милошевић, 2003:19). Општа корупција није нарочито карактеристична за организовани криминалитет, мада није искључено да организоване криминалне групе постоје у наведеним областима.

5. ПРАВНИ ОСНОВИ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ У СПРЕЧАВАЊУ И СУЗБИЈАЊУ КОРУПЦИЈЕ

Споразум између влада држава Економске уније Бенелукс, Савезне Републике Немачке и Француске Републике о постепеном укидању контрола на заједничким границама (познат као споразум из Шенгена) закључен 14. јуна 1985. године, (а потом и одговарајућа Конвенција о примени споразума из Шенгена од 19. јуна 1990. године, у делу трећем под називом: „Полиција и безбедност“ у чл. 39-91) је у поглављу првом, међу „Краткорочним мерама“ у члану 9. одредио обавезу за стране уговорнице да интензивирају и појачају сарадњу између својих царинских и полицијских органа,

посебно у борби против криминала, а нарочито против пореских и царинских утаја и проневера (Митровић, Рачић, 1996:11).

Потом следи Уговор о Европској унији из Мастрихта закључен 7. фебруара 1992. године. Овај Уговор у члану К. 1. тачка 7. одређује да су ради остварења циљева Европске уније, посебно слободног кретања лица, утврђена питања од заједничког интереса у које спада и „правосудна сарадња у кривичним стварима“. На тај начин су формирана три стуба Европске уније. Овај трећи стуб – сарадња држава чланица у области правосуђа и унутрашњих послова је институционализован у тачки 9. („Наслов VI) који разрађује „полицијску сарадњу у циљу превентивног деловања и борбе против тероризма, недозвољене трговине опојним дрогама и других тешких облика међународног криминала“ (Митровић ет ал. 1996:11).

За реализацију постављених циљева у оквиру „трећег стуба“ предвиђени су специфични инструменти као што су: а) утврђивање заједничких ставова, б) усвајање „заједничке акције“ и в) закључење конвенција у областима од заједничког интереса.

Даљи допринос Европске уније у супротстављању организованом транснационалном криминалитету представља Декларација о борби против организованог криминала. која је усвојена 18. септембра 1992. године. У њој су министри правде и унутрашњих послова држава чланица Европске уније нагласили одговорност држава за вођење борбе против криминала на њиховим територијама, али су указали и на међународни прекогранични карактер опасности које представљају мафија и остале организације међународног криминала. У том смислу су потврдили потребу јачања ефикасне сарадње између надлежних органа држава чланица. Ради остварења овако постављених задатака, министри су се сагласили о потреби: а) развоја сарадње с циљем конфискације производа који су добијени као резултат кривичних дела, б) превенције и кажњавања трговине опојним дрогама и прања новца, в) организовања оштрих акција против компанија које учествују у организованом криминалу и г) настављања активности у циљу побољшања поступака екстрадиције између држава чланица (Лопандић, Јањевић, 1996:187-188). Тиме је учињен значајан напредак у трансформацији међудржавних односа држава чланица Европске економске заједнице у Европску унију, који је својевремено инаугурисан Јединственим европским актом од 16. јануара 1986. године (Вукадиновић, 1991:54-67).

Иначе, Јединствени европски акт не спомиње изричито сарадњу у области правосуђа и унутрашњих послова, већ се она на посредан начин спомиње само у две декларације. Уговором из Амстердама, који је усвојен 2. октобра 1997. године

успостављен је простор слободе, безбедности и правде у оквиру Европске уније. Тиме је заправо извршена трећа значајнија институционална реформа ове европске регионалне економске, политичке и безбедносне организације. У члану Б, наведени су између осталог и следећи циљеви Уније: 1) да потврди свој идентитет на међународној сцени, посебно вођењем заједничке спољне и безбедносне политике, што подразумева и постепено утврђивање заједничке одбрамбене политике која би у догледно време могла довести до заједничке одбране и 2) да одржи и ојача Унију као простор слободе, безбедности и правде у оквиру кога је слободно кретање лица обезбеђено уз паралелно усвајање одговарајућих мера из области контроле спољних граница, азила, имиграције и превенције криминала (Лопандић, 1999:37-46).

Остваривање ових циљева, је у Уговору затим разрађено у одговарајућим поглављима. Тако је у поглављу о полицијској и правосудној сарадњи у кривичним стварима истакнуто у члану 29. (раније члан К.1) да се наведени циљеви Европске уније постижу:

- 1) спречавањем и борбом против организованог и другог криминала, а посебно корупције и
- 2) ближом сарадњом правосудних и других надлежних органа: полицијских, царинских и др. у државама чланицама директно или посредством преко Европске полицијске службе (Еуропола) (Јањевић, 2003:219-223).

Заједничка делатност у оквиру полицијске сарадње према одредби члана 30. (раније К. 2) Уговора из Амстердама обухвата: а) оперативну сарадњу надлежних државних органа (полицијских и других специјализованих органа репресије) у области спречавања и откривања кривичних дела и истраживања у тој области, б) сакупљање, чување, обраду и анализу релевантних информација, в) сарадњу и заједничке иницијативе у погледу обуке, размене официра за везу, деташмана, коришћење опреме и криминалистичких истраживања, г) заједничку процену специфичних истражних техника које се односе на откривање озбиљних облика организованог криминала (Митровић et al. 1996:181).

Даљи корак у правцу интензивирања улоге Европске уније у спречавању и сузбијању тешких облика међународних кривичних дела представљају напори управљени на доношење јединственог кривичног кодекса под називом: „*Corpus iuris*“ (Delmas, 2003: 13-25). То је нацрт кодификације материјалног, процесног и извршног кривичног права Европске уније који је урадила комисија угледних правних

теоретичара под вођством М. Делмас Мартија 1996. године, а који је ревидиран у Фиренци 1999. године.

Ради се, заправо, о правном пројекту који чини 35 чланова који су распоређени у два дела: а) први део (чл. 1-17.) који уређује основна, суштинска материјалноправна питања и б) други део (чл. 18-35) који уређује кривични поступак, организацију правосуђа и извршење кривичних санкција. Овај је акт примарно усмерен на заштиту финансијских интереса Европске уније, али је његова важност знатно шира, јер поставља обресе будућег европског кривичног права или систем наднационалних кривичноправних норми.

Полазна основа „*Corpus iurisa*“ је пројекат Европског правног простора који се изражава кроз: а) асимилацију, б) сарадњу и в) хармонизацију европских система кривичноправне заштите, а који има за циљ уређење праведније, једноставније и делотворније кривичноправне репресије у области заштите финансијских средстава Европске уније.

Специфичан допринос развоју кривичног права Европске уније представљају:

- 1) Уговор о Европском Уставу тзв. Римски Устав из 2004. године (чланак III – 275-277) и
- 2) Хашки програм из 2005. године који садржи Десет приоритета за следећих пет година у смислу „Партнерства за европску обнову у подручју слободе, безбедности и правде“ који посебну пажњу и активности органа Европске уније препоручују у подручју откривања, спречавања и сузбијања следећих кривичних дела: 1) фалсификовање заједничке валуте Евра, 2) преваре у вези са кредитним картицама и чековима, 3) прање новца, 4) трговина људима, 5) рачунарске саботаже и напади рачунарским вирусима, 6) корупција у приватном сектору и 7) загађење мора(Митровић, ет ал 1996:192-196).

На бази ових упутстава многе су интернационалне компаније (као што су: *Coca Cola*, *Shell*, *Matsushita*, *Unilever*, *Imperial Chemistry Industry*, *Bank of Ireland*, *Gulf* и др.) донеле прецизне и строге правилнике (или упутства) о етичком понашању запослених везано за пословање: нпр. о плаћању спољних сарадника, запошљавању радника, спонзорству, вођењу књиговодства, помагању политичких партија и сл).

На 21. конференцији европских министара правде која је одржана 1997. године у Прагу констатовано је да је корупција један од саставних пратећих феномена организованог криминала. Наиме, организовани криминалитет путем корупције настоји

да добије потребне информације, да минимизира ризик откривања од стране полиције и да оствари одлучујући утицај у друштву. Организовани криминалитет има на располагању знатна финансијска средства што корупцији даје неконтролисану димензију“ (Павловић, 2005:223).

И коначно је Лисабонски или Реформски уговор из децембра 2007. године, у потпуности променио кривичноправну слику Европске уније која добија супранационални карактер. Лисабонски уговор је битно ојачао супранационалну хармонизацијска овлашћења Европске уније у области кривичног материјалног права. Према члану 67. овог уговора простор, слободе безбедности и правде настоји се осигурати кроз висок степен безбедности и уједначавање кривичних закона. Посебно тешка подручја криминалитета у чијем сузбијању и спречавању се примарно огледају надлежности Европске уније после закључења Лисабонског уговора јесу: тероризам, трговина људима, сексуално искоришћавање деце, незаконита трговина опојним дрогама, незаконита трговина оружјем, праће новца, корупција фалсификовање средстава плаћања, компјутерски криминалитет и организовани криминалитет (Јовашевић, 2009:213).

4.1. Интерпол, Еуропол и корупција

У предузимању различитих мера и радњи с циљем супростављања и спречавања различитих облика и видова корупције, као криминалитета уопште, посебно је значајна улога Организације међународне криминалистичке полиције, познатије као Интерпол која је основана 1923. године, на међународној конференцији у Бечу у присуству 135 делегата из 19 држава Старог континента. Интерпол прикупља, сређује, анализира и размењује бројне податке о извршеним кривичним делима, њиховим учиниоцима, криминалним групама и организацијама, врши идентификацију сумњивих лица или лица за којима је расписана потерница, затим лишава слободе лица због постојања основане сумње да су учинила неко кривично дело, али увек поступајући по налогу правосудних органа појединих држава итд. Сарадња у оквиру Интерпола се најчешће одвија преко централних националних бироа у појединим земљама (Јовашевић, 2009: 216).

Поред Интерпола, одређену помоћ државама у супростављању различитим облицима и видовима криминалитета у Европи пружа и Еуропол – Организација криминалистичке полиције држава чланица Савета Европе. Одређење основа правосудне сарадње држава чланица Европске уније у кривичним стварима је учињено

усвајањем Конвенције о формирању Европске полиције (конвенција Еуропол) на основу члана К. 3. Уговора о Европској унији (95/Ц/316/01) од 26. јула 1995. године). У члану 2. ове Конвенције је наведено да Еуропол има за циљ да побољша у оквиру сарадње између држава чланица, ефикасност надлежних служби држава чланица и њихову сарадњу на превенцији и борби против тероризма, илегалне трговине опојним дрогама и других облика организованог међународног криминала, у случајевима када постоје конкретне индикације о постојању неке криминалне организације или структуре на подручју две или више држава чланица (Лопандић ет ал. 1996:118-119). Истакнуто је да у надлежност Еуропола спадају, између осталих, и следећа тешка кривична дела: 1) прање новца које потиче од разних криминалних радњи и 2) разна кривична дела у вези са тим (која су наведена у Анексу 1.) међу којима се посебно истиче корупција.

Полицијска сарадња у овом погледу обухвата стварање и организовање специјализованих институција за успешну контролу и сузбијање криминалитета уопште, а посебно тешких и опасних видова криминалитета интернационалног карактера. Та се сарадња непосредно односи на предузимање оперативних активности с циљем спречавања, откривања и истраживања кривичних дела, на сакупљање и чување, обраду, анализу и размену релевантних информација у вези са сумњивим финансијским трансакцијама, на заједничку иницијативу у погледу обуке, размене сужбеника као и коришћења опреме и одређених криминалистичких истраживања као и на заједничку процену специфичних истражних техника у откривању озбиљних облика криминалитета, посебно оног организованог карактера (Јовашевић, 2009:217).

Такође, унутар трећег стуба Европске уније успостављена је још једна наднационална специјализована организација кривичноправног карактера – Еуроцаст, која има за циљ јачање правосудне сарадње држава чланица у борби против организованог криминалитета. Задачи Еуроцаста су постављени тројако: 1) олакшавање координације између националних органа јавних тужилаштава, 2) помагање у кривичним истрагама у предметима тешког, прекограничног, а посебно организованог криминалитета, узимајући у обзир релевантне анализе Еуропола и 3) уска сарадња са Европском судском мрежом, нарочито у олакшању извршења и поступања по захтевима за кривичноправну помоћ и захтева за изручењем (екстрадицијом) осумњичених, односно осуђених лица.

6. ОРГАНИЗАЦИЈА ЗА ЕКОНОМСКУ САРАДЊУ И РАЗВОЈ (ОЕЦД) И КОРУПЦИЈА

Организацију за економску сарадњу и развој (у даљем тексту ОЕЦД) чини 30 земаља чланица које деле посвећеност демократској владавини и тржишној економији. Има мултидисциплинарни приступ у борби против корупције. Антикорупцијско одељење ове организације, које првенствено надзире спровођење Конвенције о борби против подмићивања, задужено је за подршку државама које нису чланице, преко одређеног броја регионалних мрежа (Esadze, 2013:3).

ОЕЦД је 27. маја 1994. године усвојила и акт под називом: „О спречавању мита у оквиру међународних трговинских трансакција“ (Ђурђић, Јовашевић, 2006:312-314). Овим су се актом, у ствари, хтеле подстаћи државе чланице ове међународне организације да предузму свеобухватне и ефикасне мере у борби с нараслим облицима корупције. Такође је препоручено међународним финансијским институцијама да не улажу или да избегавају у пословним активностима улагање у земље у којима је висок степен корупције. На бази ових препорука Енглеска банка за обнову и развој недуго затим уводи строга правила поступка и строгу контролу улагања средстава путем зајмова и инвестиција у земље за које постоји сумња да су корумпирани (Павловић, 2005:224).

Мултидисциплинарна група за корупцију је на Седмој међународној конференцији о борби против корупције, одржаној у Пекингу 6–10. октобра 1995. године одредила корупцију као „чин подмићивања или други поступак који се повезује с извршењем дужности од стране лица запослених у друштвеном и приватном сектору када такав поступак представља кршење њихових дужности, што проистиче из положаја државног службеника запосленог у приватном сектору или независног службеника с циљем стицања незаконите користи за себе или друго лице“ (Павловић, 2005:226).

ОЕЦД је усвојио и „Међународну конвенцију о борби против мита страним државним службеницима и међународним пословним трансакцијама“ 21. новембра 1997. године (Вујин, 2001:217). Конвенција обавезује државе на прихватање мера спречавања корупције. Општи или специјални економски интерес не могу бити оправдање или ослабађати од поступка или казне. Добитак и имовина стечена корупцијом треба се конфисковати. Уводи се и стални надзор (мониторинг) над применом конвенције. Конвенција захтева криминализацију активности као што су : подмићивање, одузимање власништва без правичне накнаде, отворену или прикривену

преференцију за локалне добављаче, регулативу која забрањује запошљавање странаца, дискриминативну контролу заштите околине и друго⁷.

7. САВЕТ ЕВРОПЕ И КОРУПЦИЈА

Европски савет је на конференцији у Ла Валети 1994. године организовао Мултидисциплинарну групу (Council of Europe a Fight against Corruption and Organised Crime), са задатком да утврди правила и поступање у борби против корупције и организованог криминала на европском тлу.

Други значајан међународни правни акт је Кривичноправна конвенција о корупцији коју је Савет Европе усвојио 1999. године. И ова конвенција предвиђа обавезу за државе потписнице да у свом националном кривичном законодавству предвиде одређена кривична дела корупције, прописујући систем кривичне одговорности за њихове учиниоце односно врсте и мере казни (Деренчиновић, 2005:57).

Године 2003. Савет Европе је усвојио и Додатни протокол уз Кривичноправну конвенцију о корупцији којим је прецизирао одредбе о мерама, средствима и поступцима у случају кривичног прогона, спречавања и сузбијања кривичних дела корупције.

Даљи квалитативни помак у међународноправном регулисању основа за јединствену, организовану, систематску и координирану активност држава и њихових надлежних органа у спречавању, сузбијању и супротстављању корупцији уопште и појединим њеним облицима и видовима испољавања представља прихватање у националним законодавствима одредаба Грађанскоправне конвенције против корупције коју је Савет Европе усвојио још 4. новембра 1999. године (а која је ступила на снагу новембра 2003. године). Ова конвенција захтева од држава потписница да установе ефективна правна средства и механизме за лица која су претрпела штету насталу делима корупције, те да им омогуће заштиту и остварење права и интереса, па чак укључујући и могућност накнаде штете и компензације (Џотић, 2001:315-317).

8. КРИВИЧНО-ПРАВНИ АСПЕКТ КОРУПЦИЈЕ

⁷ Видети: https://www.pravo.unizg.hr/_.../knjigaokoruociji3. Приступ 18.03.2015.

8.1. Инкриминисање корупције

Када је у питању међународноправни оквир за борбу против корупције, Србија је ратификовала најважније међународне акте у које спадају:

- Конвенција УН против корупције,
- Конвенција УН против транснационалног организованог криминала,
- Кривичноправна конвенција Савета Европе о корупцији,
- Грађанскоправна конвенција против корупције Савета Европе и
- Конвенција Савета Европе о прању, тражењу заплени и конфискацији прихода стеченим криминалом (Јовашевић, 2009:86).

Основу домаћег правног оквира за борбу против корупције чине:

- Кривични Законик,
- Законик о кривичном поступку,
- Закон о Агенцији за борбу против корупције,⁸
- Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела,
- Национална стратегија за борбу против корупције.

Такође, не треба превидети значај Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја,⁹ Закон о основама уређења служби безбедности РС,¹⁰ Закона о Безбедносно-информативној агенцији,¹¹ Закону о одузимању имовине проистекле из кривичног дела¹² и Закона о извршењу кривичних санкција.¹³

У кривичноправној области извршена је реформа 2005. године и донет нови законик, којим је Србија, након вишегодишњих напора, донекле осавременила своје кривично право. Два пута је мењан и допуњаван Законима о изменама и допунама Кривичног законика из 2009. године. Трећа измена усвојена је крајем 2012. године са тенденцијама да уведе одређене помаке у области сузбијања корупције. У важећем Кривичном законнику појам корупције уопште се не помиње, за разлику од Кривичног законика који је важио у периоду од 2001. до 2006. године. Међутим, ни у ранијем

⁸ Службени гласник РС 97/2008

⁹ Службени гласник РС 120/2004

¹⁰ Службени гласник РС 116/07

¹¹ Службени гласник РС 42/2002

¹² Службени гласник РС 32/2013

¹³ Службени гласник РС 32/2014

закону није постојала општа дефиниција корупције, већ се као појам налазила у поглављу „Кривична дела против корупције“ и називу појединих кривичних дела.

Кривично право се од давнина сматрало значајним средством борбе против корупције, али су торетичари и људи који су кривично право примењивали у пракси знали да његова улога у сузбијању тог друштвеног зла не може бити примарна, а та констатација се темељи на познавању суштинских проблема корупције. Тако је још 30-их година прошлог века у кривичноправној науци Краљевине Југославије закључивано: „Кривична дела против службене дужности може бити учињено из различитих побуда али нарочиту пажњу изискују та дела учињена из користољубља“ (Игњатовић et al. 2010:229). Проблем корупције се најефикасније решава развијањем ефикасних метода откривања, разјашњавања и доказивања ових кривичних дела, што пре свега спада у домен кривично процесног права, односно стварања фактичких услова за примену норми материјалног кривичног права у овој области. Само прописивање читавог низа посебних инкриминација, те предвиђања тежих казни за кривична дела корупције, не представља само по себи једно недолотворно решење, већ то уопште и није решење.

Иако је познато да када је реч о кривичноправном сузбијању корупције, проблеми углавном постоје на плану примене кривичног права, прописује се већи број нових инкриминација, а да се и постојеће којима се може постићи исти циљ не примењују у мери која би представљала значајну брану за вршење понашања која би се могла сврстати у феномен корупције који је, по свему судећи, у нашем друштву већ дуже време веома распрострањен (Игњатовић et al 2010:230).

8.2. Кривична дела корупције

Када упоредимо различита поглавља кривичног законика, можемо направити разлику између дела која у свом бићу садрже елементе корупције и кривичних дела која могу бити извршена у вези са корупцијом. Према постојећем законском решењу, под кривичним делима са елементима корупције првенствено се подразумевају кривична дела из главе тридесет три КЗ које носи назив „Кривична дела против службене дужности“. Међу коруптивна кривична дела пре свега спадају:

- Примање мита из члана 367 КЗ-а,
- Давање мита из члана 368 КЗ-а,
- Злоупотреба службеног положаја из члана 359 КЗ-а,

- Несавестан рад у привредном пословању из члана 234 КЗ-а,
- Трговина утицајем из члана 366 КЗ-а
- Кршење закона о стране судије, јавног тужиоца и његовог заменика из члана 360 КЗ-а.

У кривична дела која могу бити извршена у вези са корупцијом, а наводе се у поглављу XXXIII КЗ, спадају: несавестан рад у служби из члана 361 КЗ, противзаконита наплата и исплата из члана 362 КЗ, ненаменско трошење буџетских средстава из члана 362а КЗ, превара у служби из члана 363 КЗ, проневера из члана 364 КЗ, послуга из члана 365 КЗ и одавање службене тајне из члана 369 КЗ. (Комитет за људска права, 2013:14)

Можемо направити разлику између коруптивних кривичних дела која врше чланови криминалне организације и коруптивна кривична дела која врше службена лица, органи власти, функционери итд. са којима чланови организоване криминалне групе успостављају контакт. Тако, на пример, чланови неког криминалног удружења не могу вршити кривично дело злоупотреба службеног положаја (осим ако није и то лице коме је поверено вршење службене дужности, члан неке криминалне организације), али њима је својствено вршење кривичног дела давање мита, па и кривично дело трговина утицајем. Са друге стране, успостављање спреге једне криминалне организације са носиоцима власти, подразумева обострано кршење закона. С тим у вези, кривична дела која врше службена лица на разним функцијама у државним органима, у јавним службама или другим јавним институцијама и установама су примање мита, кршење закона од стране судије, јавног тужиоца и његовог заменика, злоупотреба службеног положаја, трговина утицајем и друга дела која чине искоришћавањем, односно злоупотребом, свог положаја или статуса.

8.2.1. Примање и давање мита – активно и пасивно подмићивање

Савремене и најопасније форме организованог криминалитета не могу се замислити без коришћења коруптивних метода, и то пре свега у односу на одређене представнике државне власти а често и у вези са вршењем кривичних дела које спадају у привредни криминалитет, која су такође повезана са подмићивањем. У питању је најпознатији и најзначајнији облик корупције.

Код подмићивања врши се подела на пасивно и активно подмићивање. Кривично дело примање мита назива се пасивним подмићивањем, а кривично дело давања мита активним подмићивањем. Уобичајена је и даља подела на право и неправо пасивно и активно подмићивање.

8.2.1.1. Примање мита (члан 367. КЗ)

Примање мита је непосредно повезано са коруптивним деловањем организованог криминалитета, које представља један од веома важних фактора његовог опстанка у савременим државама, али то кривично дело уствари веома ретко чине сами чланови криминалних организација, осим када је у изузетним случајевима неко службено лице и непосредно криминално удружено, односно када је оно само непосредни члан организоване криминалне групе.

Примање мита има три облика: 1) право пасивно подмићивање, 2) неправо пасивно подмићивање и 3) накнадно пасивно подмићивање, као и један тежи облик и један посебан облик.

Радња извршења дела из става један састоји се у захтевању или примању поклона или какве друге користи или примању обећања поклона или какве друге користи за себе или другог, да се изврши службена радња која се не би смела извршити, или да се не изврши службена радња која би се морала извршити. Неопходно је да се ради о службеној радњи коју извршилац предузима у оквиру свог службеног овлашћења или у вези са својим службеним овлашћењем. Значи, није довољно да је извршилац предузео неку од радњи извршења, већ је потребно да радња због које је примио мито спада у делокруг његовог овлашћења. Захтевање, примање поклона или користи, или обећања поклона или користи, може се вршити и посредно и преко другог лица, у ком случају се то друго лице јавља као извршилац посредовања у давању мита. За извршење овог облика пасивног подмићивања које се назива и право пасивно подмићивање прописана је казна затвора од 2 до 12 година.

Дело је довршено самим предузимањем једне од три алтернативно постављене радње извршења, односно није потребно да је извршено оно због чега се мито захтева, прима или прихвата обећање мита. Последица се састоји у угрожавању службене дужности, односно службе. Покушај овог кривичног дела није могућ. Ово схватање је прихваћено и у судској пракси (нпр. ВСС, КЖ.1174/83) (Стојановић, 2012:961).

Ставом два предвиђено је неправо пасивно подмићивање које представља лакши облик подмићивања од правог пасивног подмићивања. Радња извршења се састоји у захтевању или примању поклона или какве користи, или у примању обећања поклона или какве користи да се у оквиру свог службеног овлашћења или у вези са својим службеним овлашћењем изврши службена радња која би се морала извршити, или да се не изврши службена радња која се не би смела извршити. За извршење неправог пасивног подмићивања предвиђена је казна затвора од 2 до 8 година. Мито се захтева или прима односно прима се његово обећање не ради чињења нечег што се не сме извршити, или обрнуто, ради нечињења онда када би одређено чињење била обавеза учиниоца, већ баш у циљу да учинилац изврши службену радњу коју би иначе морао да учини, или да не изврши службену радњу коју и онако не би смео да изврши односно које би морао да се уздржи (Бајић, 2003:95).

Кривични Законик предвиђа и тежи облик кривичног дела примања мита у ставу 3. Квалификаторну околност чини то што се примање мита врши у вези са откривањем кривичног дела, покретањем или вођењем кривичног поступка, изрицањем или извршењем кривичне санкције. Извршилац овог облика може бити само службено а не и одговорно лице. Овај облик кривичног дела примања мита тиче се службених активности усмерених на сузбијање криминалитета, што значи да овај облик примања мита у првом реду могу учинити службеници полиције или правосуђа али долазе у обзир и други представници државне власти (Игњатовић, ет ал 2012:241). За овај облик примања мита прописана је казна затвора од 3 до 15 година.

У ставу 4. инкримисано је накнадно пасивно подмићивање. Радња извршења се састоји у захтевању или примању поклона или какве користи после извршења односно неизвршења службене радње наведене у ставу један и два. Накнадно захтевање или примање поклона мора се вршити у вези са извршеном, односно неизвршеном службеном радњом. За овај облик примања мита прописана је казна затвора од 3 месеца до 3 године. Код овог облика се подмићивање не јавља као узрок извршења или неизвршења службене радње већ је тада „захтевање или примање поклона или какве друге користи“ последица.

Посебан облик кривичног дела примања мита постоји када неки од основних облика овог кривичног дела учини странао службено лице. Страним службеним лицем се сматра лице које је члан, функционер или службеник законодавног или извршног органа стране државе, лице које је судија, поротник, члан, функционер или службеник суда стране државе или међународног суда, лице оје је члан, функционер или

службеник међународне организације и њених органа, као и лице које је арбитар у страни или међународној арбитражи (члан 112). Кривични законик за извршење овог облика примања мита прописује казну која је и иначе прописана за конкретан облик кривичног дела које је такво лице учинило.

Извршилац кривичног дела примања мита, осим његовог посебног облика чији извршилац може да буде једино страно службено лице, као и тежег облика где се као извршилац појављује службено лице, може бити одговорно лице у предузећу, установи или другом субјекту (став 6).

Сви облици кривичног дела примање мита могу се извршити само са умишљајем. Уколико код учиниоца не постоји свест о томе да је поклон или другу корист или обећање поклона или друге користи примио због тога да би извршио оно што од њега очекује давалац мита, или код накнадног подмићивања због извршења или неизвршења службене радње, нема умишљаја, а самим тим ни кривичног дела примања мита.

Примљени поклон и имовинска корист у вези примања мита се одузимају. Уколико се ради о поклонима мале вредности који су уобичајени и у складу са постојећим друштвеним нормама и обичајима, тј. ако се ради о социјално адекватној радњи, неће постојати радња кривичног дела.

У судској пракси се много расправља о односу кривичног дела примања мита и кривичног дела злоупотребе службеног положаја, тако да је спорно да ли између ова два кривична дела може да постоји стицај, али преовлађује схватање да између њих не може да постоји идеалан стицај. Аргумент за ово схватање је став да се кривично дело злоупотребе службеног положаја у односу на сва друга кривична дела против службене дужности па самим тим и примање мита, појављује као опште кривично дело које постоји када се извршено дело не појављује као неко друго кривично дело. Други аутори сматрају да је у одређеним случајевима могућ реални стицај. Према мишљењу професора Ђорђа Игњатовића и Милана Шкулића, реални стицај могао би постојати само ако је таквом радњом или њеним пропуштањем, учинилац (прималац мита) прибавио себи лично или неком другом лицу које није давалац мита, какву корист или другом нанео какву штету односно теже му повредио права, а што није било директно повезано са давањем мита, односно оним што је давалац мита намеравао да постигне. Тада учинилац практично добија две користи, једну коју је стекао тиме што је примио мито и другу до које је дошао извршењем или неизвршењем одређене службене радње, односно поред оне користи коју обезбеђује даваоцу мита, још и другоме наноси штету

или му теже повређује права. Уколико је извршењем или неизвршењем одређене службене радње прималац мита обезбедио корист за даваоца мита, а које је и била циљ давања мита, сматрају да нема стицаја између примања мита и злоупотребе службеног положаја, јер се мито и давао у циљу обезбеђења одређене користи за даваоца, па би била вештачка конструкција да овде постоји реални стицај, јер није оправдано да та једна иста корист у оваквом случају буде истовремено елемент два кривична дела.

8.2.1.2. Давање мита (члан 368. КЗ)

За припаднике организованог криминалитета је типичније активно подмићивање, односно вршење кривичног дела давања мита, чиме они делују коруптивно у односу на битне експоненте државне власти или лица која имају важне функције у привредним субјектима и сл. Кривично дело давања мита уобичајено се назива активним подмићивањем. Као и код пасивног подмићивања прави се подела на право и неправо активно подмићивање.

Постоје три радње извршења правог активног подмићивања: 1) чињење поклона или какве друге користи службеном или другом лицу; 2) обећање поклона или какве друге користи службеном или другом лицу и 3) посредовање при подмићивању службеног или другог лица. Право активно подмићивање постоји када се службеном или другом лицу учини или обећа поклон или каква друга корист, да у оквиру свог службеног овлашћења или у вези са службеним овлашћењем изврши службену радњу коју не би смело да изврши, или да не изврши службену радњу коју би морало извршити, или када се посредује при оваквом подмићивању службеног лица. Неопходно је да се ради о службеној радњи која се предузима у оквиру службеног овлашћења извршиоца. Чињење поклона је давање поклона службеном или одговорном лицу да се службена радња изврши или не изврши. Нуђење поклона по правилу претходи давању поклона с тим што код ове радње не мора доћи до давања поклона. Обећање поклона јесте стављање у изглед службеном или одговорном лицу које службену радњу треба да изврши или не изврши, да ће му бити дат поклон или каква друга корист ако ту радњу изврши или не изврши, односно саопштавањем своје намере. Посредовање при подмићивању обухвата све радње којима се доводе у везу лице које даје мито или службено или одговорно лице које прима мито. За право активно подмићивање прописана је казна затвора од 6 месеци до 5 година.

Неправо активно подмићивање разликује се у односу на право активно подмићивање само у погледу врсте радње због које се мито даје службеном или одговорном лицу. Радња извршења се такође састоји у чињењу, нуђењу или обећању поклона или какве друге имовинске користи, или у посредовању у подмићивању. Мито се даје да службено или одговорно лице изврши радњу коју би и иначе морало извршити, односно да не изврши радњу коју и иначе не би смело извршити. Ради се о лакшем облику у односу на право активно подмићивање. За неправо активно подмићивање прописана је казна затвора до три године (КЗ).

С обзиром на то да је радња извршења давања мита постављена широко спорно је да ли је могућ покушај овог кривичног дела. Могло би се поћи од схватања да је покушај давања мита могућ уколико се покуша давање поклона или какве друге користи односно на одређени начин покаже намера чињења поклона или какве друге користи па службено лице то одбије, те тада чињење поклона или какве друге користи остаје у покушају. Али са друге стране, чак и када службено лице одбије понуђени поклон или корист, сматра се да постоји кривично дело давања мита, јер понуду поклона или какве друге користи треба сматрати обећањем, које представља једну од радњи извршења. За довршено дело није од значаја да ли службено лице коме се даје, нуди или обећава мито то прихвата.

Извршилац било ког облика давања мита може да буде било које лице. Кривично дело давање мита може се извршити само са умишљајем, а учинилац мора да буде свестан да његова радња представља обећање или давање поклона односно друге користи, односно да предузима радњу посредовања у смислу овог кривичног дела, те да то чини у вези са вршењем или пропуштањем службених радњи које спадају у делокруг овлашћења службеног или одговорног лица. Дати поклон или имовинска корист се одузимају што представља обавезну примену мере безбедности одузимања предмета. (Игњатовић, ет ал 2012:246)

Предвиђен је и факултативни основ ослобођења од казне (у ставу 4) под условом да је извршилац дела из става 1. до 3. дело пријавио пре него што је сазнао да је дело откривено. Разлози за предвиђање овог основа за ослобођење казне су криминално-политичке природе у вези са доказивањем кривичног дела примања мита (Стојановић, Перић, 2000:358).

8.2.2. Злоупотреба службеног положаја (члан 359. КЗ-а)

Кривично дело злоупотребе службеног положаја не спада у кривична дела која се на први поглед једноставно повезују са активностима организованог криминалитета, али је оно као један од основних коруптивних деликата несумњиво значајно за сагледавање укупне криминалне делатности учинилаца који делују у оквирима организованих криминалних група, а вршење кривичних дела корупције представља значајну особеност најозбиљнијих организованих криминалних група. Организоване криминалне групе корупцијом „отварају врата“ за вршење својих делатности. У таквим случајевима долази или до склапања споразума између јавног службеника и криминалца, или је и сам јавни службеник њен припадник.

Службена лица су дужна да у вршењу својих овлашћења поступају законито и у складу са циљевима и интересима службе коју врше, а свако вршење службе противно тим дужностима представља злоупотребу, с тим да је кривичноправни појам злоупотребе ужи од општег појма злоупотребе, те постоји само ако су незаконита поступања била праћена намером прибављања себи или другом неке користи, односно наношења штете другом лицу. У ствари, овде се и не ради о намери прибављања користи за себе или другог односно намери причињавања штете другом, већ је потребно да се заиста произведу одређење последице, односно да се себи или другом одређења корист ефективно прибави, или да се другом лицу нанесе штета или да се теже повреде праве другом (Игњатовић et al. 2012:231).

У вези са поделом службених деликата на опште, које може извршити било које службено лице и посебне службене деликте, које може извршити само одређено службено лице, ово кривично дело како с обзиром на извршиоца, тако и с обзиром на радње извршења, спада у опште службене деликте, односно представља опште кривично дело против службене дужности. У случају да су остварена и обележја неког другог кривичног дела против службене дужности, будући да се ради о привидном идеалном стицају, постојаће само то друго кривично дело.

Кривично дело има основни, тежи (став 2) и најтежи облик (став 3). Радња извршења основног облика прописана је алтернативно и јавља се у три вида: као искоришћавање службеног положаја или овлашћења, прекорачење граница службеног положаја или овлашћења и невршење службене дужности.

Искоришћавање службеног положаја или овлашћења постоји када се тај положај или овлашћење користило, не због интереса службе, односно остваривања циљева службе, већ ради остваривања неког сопственог интереса или интереса трећег лица, или на штету интереса неког лица. То значи да извршилац код овог облика радње

извршења остаје у оквирима свог службеног положаја или овлашћења. За постојање тог облика злоупотребе често је пресудан мотив и то нарочито код оних службених радњи код којих службено лице има дискреционо право одлучивања. Уобичајено је да се тај облик сматра злоупотребом службеног положаја или овлашћења у субјективном смислу. Ради се, дакле, о овлашћењима која њему неспорно припадају, али не да би њиховим коришћењем постигао себи или другом какву корист, другоме наносио штету или му теже повређивао права, већ да би тако остваривао интересе службе у чијим оквирима иначе делује (Игњатовић ет ал. 2012:232).

Друга два облика радње извршења спадала би у злоупотребу службеног положаја у објективном смислу, када је потребно да су границе службеног овлашћења прекорачене или да се службена дужност не врши. Прекорачење граница овлашћења постоји када учинилац врши службене радње које не спадају у делокруг његових службених овлашћења. Учиниолац практично превазилази границе својих службених овлашћења и он својим деловањем задире у надлежност неког другог службеног лица, односно друге службе, или, уопште врши радње које не спадају у надлежност његове службе, односно оне врсте службе којој он припада. Када неовлашћено преузима део надлежности неког другог службеног лица у оквиру службе којој припада и тиме прекорачује границе свог службеног овлашћења, није од значаја за постојање овог кривичног дела питање хијерархијског односа између њега и службеног лица од којег је преузео надлежност (Стојановић, 2012:753). У односу на то лице он може да буде како подређени, тако и надређени.

Невршење службене дужности постоји када службено лице не изврши службену радњу из оквира свог овлашћења коју је било дужно извршити (формално и материјално невршење службене дужности), или кад ту радњу извршава тако да се не може постићи циљ који њеним предузимањем треба остварити (формално вршење, али материјално невршење службене дужности). Код неизвршења радње на начин који није сврсисходан се мора доказати да се тако поступало с циљем остварења неке кривичноправне релевантне последице, односно, ради прибављања себи или другоме какве користи, наношења штете другоме, или у циљу теже повреде права другог. Уколико је учинилац вршио службену радњу на неки несврсисходан начин према правилима службе у којој делује, услед своје неспособности, или необучености, неће постојати ово кривично дело, већ ће се радити о дисциплинском деликту, односно, неком облику радноправне одговорности (Јовашевић, 2009:46).

Дело је довршено кад наступи последица, тј. када је прибављена каква корист, другом нанета каква штета, или су теже повређена права другог. Ако је службени положај злоупотребљен у намери да се постигне корист, нанесе другом штета, или теже повреде права другог, а до тога није дошло из било којих разлога, постојаће покушај овог кривичног дела.

Последица кривичног дела може се јавити у једном од три облика. Она се састоји у прибављању себи или другом било какве користи, или у наношењу какве штете другоме, или у тежој повреди права другог. У пракси код овог кривичног дела, последица се најчешће састоји у прибављању користи. Појам користи треба схватити шире од имовинске користи. Осим имовинске може бити и нека нематеријална корист. Врсте ове користи могу бити врло различите. Као примери који се у пракси често јављају могу се навести: давање одређених дозвола и одобрења од стране службеног лица које за то нема основа, наплаћивање казне за непостојећи прекршај без издавања признанице и др. (Стојановић et al. 2012:753-754).

Штета која може да наступи услед предузимања неке од радњи извршења злоупотребе службеног положаја је такође ширег значаја од материјалне штете, мада се штета по правилу може имовински изразити, било да је у питању материјална, било нематеријална штета. Може се радити о било ком облику штете схваћене као одређеног губитка, или пропуштања неког изгледног и вероватног добитка.

Тежа повреда права другог лица постоји кад је неко лице извршењем неке од алтернативно прописаних радњи извршења злоупотребе службеног положаја, ускраћено за одређена права која му већ припадају, али би се могло подвести и елиминисање могућности да стекне права која би извесно стекао да ова радња извршења није остварена. Приликом процене да ли је у питању тежа повреда права треба имати у виду и врсту права које је повређено, јер што је у питању важније право, то и свака његова повреда има тежи карактер.

Кривично дело злоупотребе службеног положаја сматра се свршеним када се предузме нека од радњи извршења овог кривичног дела, те на тај начин оствари једна, било која од алтернативно одређених последица тих радњи, односно када учинилац себи или другом прибави какву корист, другом нанесе штету, или теже повреди права другог (Игњатовић et al. 2012:233).

Према ранијем законском тексту, учиниоци кривичног дела злоупотреба службеног положаја могли су алтернативно бити две врсте субјекта: службено лице и одговорно лице. Након извршених измена Кривичног законика од 24.12.2012. године,

као извршиоци наведеног кривичног дела наводе се само службена лица. Службеним лицем сматра се :

1. лице које у државном органу врши службене дужности,
2. изабрано, именовано или постављено лице у државном органу, органу локалне самоуправе или лице које стално или повремено врши службене дужности или извршава службене функције у тим органима,
3. јавни бележник, извршитељ и арбитар, као и лице у установи, предузећу или другом субјекту, којем је поверно вршење јавних овлашћења, које одлучује о правима, обавезама или интересима физичких или правних лица или о јавном интересу,
4. службеним лицем сматра се и лице којем је фактички поверено вршење поједних службених дужности или послова и
5. војно лице (члан 112).

Законом о изменама и допунама КЗ из 2012. године, уведено је ново кривично дело - злоупотреба положаја одговорног лица из члана 234 КЗ, које спада у групу кривичних дела против привреде. Осим тога, унете су и промене које се односе и на појам страног службеног лица. Под тим лицем сматра се лице које је члан, функционер или службеник законодавног или извршног органа стране државе или међународног суда, лице које је члан, функционер или службеник међународне организације и њених органа, као и лице које је арбитар у иностраној или међународној арбитражи. У погледу кривице потребно је да код учиниоца постоји умишљај.

За извршење основног облика кривичног дела злоупотребе службеног положаја прописана је казна затвора од шест месеци до пет година.

Оба тежа облика злоупотребе службеног положаја се заснивају на постојању квалификаторних околности које се огледају у висини прибављене имовинске користи. У овим случајевима долази у обзир једино имовинска корист јер је једино она егзактно мерљива.

Први тежи облик злоупотребе службеног положаја постоји уколико се извршењем основног облика овог кривичног дела прибављена имовинска корист у износу од 450.000,00 динара и за њега је предвиђана казна од 1 до 8 година затвора.

Најтежи облик злоупотребе постоји уколико се извршењем основног облика овог кривичног дела прибави имовинска корист у износу од преко 1.500.000,00 динара и за његово извршење је прописана казна затвора од 2 до 12 година.

Кривично дело злоупотребе службеног положаја не спада у кривична дела која се на први поглед лако и једноставно повезују са активностима организованог криминалитета, али оно као један од основних коруптивних деликата несумњиво веома значајно за сагледавање укупне криминалне делатности учинилаца који делују у оквирима организованих криминалних група. Кривична дела корупције несумњиво представљају значајну особеност најозбиљнијих криминалних група и уопште експонената организованог криминалитета. Сами припадници криминалних организација по правилу нису у прилици да директно врше злоупотребу службеног положаја, мада ни то није искључено, али они могу користећи одговарајуће коруптивне механизме да утичу да друге особе које имају статус службених лица врше ово кривично дело. Тада ће се по правилу радити о кривичним делима примања и давање мита, али није искључено ни постојање злоупотребе службеног положаја и неких других кривичних дела корупције.

8.2.3. Злоупотрба положаја одговорног лица (чл. 234. КЗ)

Прописивањем норми које регулишу привредно пословање, државе желе да очувају економску стабилност, да обезбеде запосленост, раст друштвеног бруто производа итд. Са друге стране, криминалитет у било ком облику, делује супротно овим циљевима. Вршењем кривичних дела у области привредног пословања, организоване криминалне групе настоје да остваре што већу зараду и да легализују потивправно стечену корист. Теже ка остварењу утицаја у политичкој сфери како би имале већу политичку и економску моћ, што им омогућава стварање монопола и повећање профита, па се ради постизања наведеног служе корупцијом.

Као што је већ наведено, извршеним изменама КЗ-а из 2012. године, уведено је кривично дело злоупотребе положаја одговорног лица. Извршилац овог кривичног дела може да буде одговорно лице које је дефинисано на следећи начин: одговорним лицем у правном лицу сматра се лице које на основу закона, прописа или овлашћења врши одређене послове управљања, надзора или друге послове из делатности правног лица, као и лице коме је фактички поверено обављање тих послова (члан 112 став 5 КЗ).

Најважнија разлика у односу на претходно решење (када је одговорно лице било обухваћено кривичним делом злоупотреба службеног положаја), је то што се власник субјекта привредног пословања не сматра самим тим и одговорним лицем, већ само ако врши одређене функције и послове које му дају својство одговорног лица. Затим,

разлика је и у томе што службено лице делује у органима управе обављајући своје службене функције, док одговорно лице врши одређени круг послова у управљању и деловању субјекта привредног пословања. Осим тога, да би постојало кривично дело из члана 234. КЗ-а, потребно је да се оствари протиправна имовинска корист, а не било каква корист (као код службеног лица) (Комитет правника, 2013:18).

Пребацивањем из члана 359. у члан 234. КЗ-а, за одговорна лица прописане су блаже казне. За извршење основног облика кривичног дела злоупотребе положаја одговорног лица прописана је казна затвора од три месеца до три године (члан 234. став 1. КЗ).

Први тежи облик злоупотребе положаја одговорног лица постоји уколико се извршењем основног облика овог кривичног дела прибављена имовинска корист у износу преко 450.000,00 динара и за њега је предвиђана казна од бмесеци до 5 година затвора (члан 234. став 2. КЗ).

Најтежи облик злоупотребе постоји уколико прибављена имовинска корист прелази износ од 1.500.000,00 динара и за његово извршење је прописана казна затвора од 2 до 10 година (члан 234. став 3. КЗ).

Као ни претходно, ни ово кривично дело се не повезује лако са организованим криминалитетом, тим пре што организовани привредни криминал прати бројна документација, многобројна правна лица и компликовано чињенично стање, тако да је потребан висок степен стручности и знања из области привредног пословања.

8.2.4. Трговина утицајем (чл. 366. КЗ)

Кривично дело трговине утицајем је новелама Кривичног законика из септембра 2009. године заменило до тада постојеће кривично дело противзаконито посредовање. Назив овог кривичног дела није сасвим адекватан, јер се овде ради више о коришћењу одређеног службеног или друштвеног положаја који извршилац има, те конкретном остваривању утицаја који из таквог положаја произилази, а не о некаквој „трговини“ утицајем.

Представници организованог криминалитета за остваривање везе са представницима власти, службеним лицима или другим лицима која одлучују о њиховим правима и обавезама, могу „користити“ одређено треће лице (извршиоца кривичног дела трговина утицајем), чијим посредством успостављају везу са наведеним лицима. Такође, такво лице може бити посредник за вршење кривичних дела давања

мита и примања мита, када чланови криминалне организације не врше подмићивање успостављајући контакт директно са примаоцем мита.

Кривично дело трговине утицајем има четири основна облика и један тежи облик који постоји корелативно само уз један од основних облика. Ово кривично дело има сличности са кривичним делима примања и давања мита, јер као и код тих кривичних дела, његово прописивање има за циљ сузбијање одређених облика корупције, при чему је за разлику од кривичних дела примања и давања мита, овде у оквиру једног кривичног дела прописан и активни и пасивни облик.

Први основни облик трговине утицајем састоји се у захтевању или примању награде или какве друге користи за себе или за другог, непосредно или посредно, да се коришћењем свог службеног или друштвеног положаја или стварног или претпостављеног утицаја, посредује да се изврши или не изврши нека службена радња. Радња извршења је захтевање или примање награде или какве друге користи, како за себе тако и за другог, а може се учинити било непосредно било посредством трећег лица. До посредовања не мора заиста доћи, довољно је да се прими односно захтева награда или корист ради посредовања, па да већ постоји свршено кривично дело трговине утицајем. Посредовање се мора односити на неку службену радњу која је сама по себи дозвољена. На пример, постојаће дело из става 1. када неко прими награду или какву корист да коришћењем свог службеног или друштвеног положаја или утицаја, посредује да се некоме изда преко реда нека исправа која би му и иначе била издата, односно на коју има право. За први основни облик кривичног дела трговине утицајем прописана је казна затвора од 6 месеци до 5 година.

Други основни облик трговине утицајем постоји када се другом лицу непосредно или преко трећег лица понуди или да награда или каква друга корист, да коришћењем свог службеног или друштвеног положаја или стварног или претпостављеног утицаја, посредује да се изврши или не изврши нека службена радња. Радња извршења овог облика трговине утицајем одређује се алтернативно:

1. обећањем,
2. давањем понуде,
3. давањем награде или какве друге користи.

Радњу извршења представља обећање, нуђење или давање награде или какве друге користи другом лицу да оно коришћењем свог службеног или друштвеног положаја или стварног или претпостављеног утицаја посредује да се изврши или не

изврши нека службена радња. За други основни облик кривичног дела трговине утицајем прописана је казна затвора до 3 године.

Трећи основни облик кривичног дела трговине утицајем је најтежи од основних облика овог кривичног дела и постоји када починилац користећи свој службени или друштвени положај, стварни или претпостављени утицај, посредује да се изврши службена радња која се не би смела извршити или да се не изврши службена радња која би се морала извршити. Радња извршења овог облика трговине утицајем је посредовање уз коришћење службеног или друштвеног положаја, односно стварног или претпостављеног утицаја. Потребно је да учинилац кумулативно: има одговарајући положај или утицај, да такав утицај или положај користи у посредовању које је алтернативно усмерено на изазивање:

1. активног ефекта – да се изврши службена радња која се не би смела извршити, или
2. пасивног ефекта – да се не изврши службена радња која би се морала извршити.

Да би постојао овај облик трговине утицајем, неопходно је да извршилац за своју радњу посредовања не захтева нити прими награду или какву другу корист, да он своју активност реализује на доброчиној основи, јер ће у противном постојати тежи обликовог кривичног дела (прописан ставом 5.). За овај облик трговине утицајем прописана је казна затвора од 1 до 8 година.

Четврти облик представља комбинацију елемената другог и трећег основног облика овог кривичног дела. Радња овог облика је иста као и радња другог основног облика, док је циљ исти као циљ радње трећег основног облика. Овај облик трговине утицајем постоји када када се другом непосредно или преко трећег лица обећа, понуди или да награда или каква друга корист, да користећи свој службени или друштвени положај, стварни или претпостављени утицај, посредује да се изврши службена радња која се не би смела извршити или да се не изврши службена радња која би се морала извршити. За овај облик кривичног дела трговине утицајем прописана је казна затвора од 6 месеци до 5 година.¹⁴

У петом ставу, прописан је квалификовани облик кривичног дела из става трећег. Овај облик облик трговине утицајем постоји када се за посредовање као радњу

¹⁴ Чл. 366 Кривичног законика Сл. Гласник РС, бр 85/2005, 88/2005 – испр. 107/2005, испр. 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014

извршења трећег основног облика трговине утицајем, захтева или прими награда, односно каква друга корист. За овај облик кривичног дела трговине утицајем предвиђена је казна затвора од 2 до 10 година. У случају да посредовање није извршено, а примљена је за то награда или каква друга корист, постојаће покушај из става 5. у вези са ставом 3. (Стојановић, 2012:959).

У складу са Кривичноправном конвенцијом о корупцији, инкриминисано је је и вршење свих облика овог кривичног дела од стране лица које има статус страног службеног лица.¹⁵

У ставу седмом, прописано је обавезно одузимање награде и имовинске користи.

8.2.5. Кршење закона од стране судије, јавног тужиоца и његовог заменика (чл. 360. КЗ)

Као што се из назива кривичног дела може закључити, ово кривично дело може извршити само судија, судија поротник, јавни тужилац и његов заменик, па имајући у виду поделу на општа и посебна службена кривична дела, ово кривично дело спада у посебна.

До радње извршења овог дела ће доћи у случају да је кривично гоњење неког члана организоване криминалне групе отпочело. Тако, дело може извршити један од наведених могућих учинилаца успостављајући везу са организованом криминалном групом, али могуће је да је и сам учинилац члан криминалне групе.

Радња извршења се састоји у доношењу неаконитог акта, или у кршењу закона на други начин у предистражном, истражном или кривичном поступку. Незакониту радњу и кршење закона у смислу ове инкриминације треба схватити и као погрешно претстављање чињеничног стања, а не само као погрешну примену права. Када су у питању тужилац и његов заменик, као радња извршења по правилу долази у обзир кршење закона на други начин у судском поступку, јер према одредбама ЗКП тужилац има доста ограничене могућности да доноси одлуке у кривичном поступку. Спорно је да ли појам судског поступка обухвата и предистражни поступак, те да ли одлука тужиоца о одбацивању кривичне пријаве или одлука о одлагању кривичног гоњења представља акт у судском поступку. С друге стране, неспорно је да судија за прекршаје, с обзиром да је реч о органу управе, не води судски поступак, па и не може бити извршилац овог кривичног дела.

¹⁵ Видети члан 112. Став 4. КЗ

На субјективном плану мора постојати умишљај који обухвата и свест да се доноси незаконит акт, односно да се крши закон. Осим тога, неопходна је и намера да се другом прибави каква корист или нанесе каква штета (Стојановић, 2006:755). Не сме постојати намера да се корист себи прибави јер ће у том случају радило би се о другом кривичном делу - злоупотреби службеног положаја. Дело је довршено доношењем незаконитог акта или кршењем закона, није потребно да је наведена намера остварена (Стојановић, 2012:946).

За извршење основног облика овог кривичног дела прописана је казна затвора од шест месеци до пет година. Закон о изменама и допунама КЗ из 2009. године, прописује тежи и најтежи облик.

Тежи облик остварен је ако је извршењем дела прибављена имовинска корист или је нанета штета у износу преко 450.000,00 динара и за његово извршење учинилац ће се казнити казном затвора од једне до осам година.

Најтежи облик постоји ако је извршењем дела прибављена имовинска корист или је нанета штета у износу преко 1.500.000,00 динара и за његово извршење прописана је казна затвора од две до дванаест година.

8.3. Санкционисање кривичних дела корупције

Готово сви кривични закони или законици модерне Европе према учиниоцима кривичних дела корупције прописују казне затвора у дужем или краћем трајању (зависно од облика и вида испољавања ових дела). Те казне се крећу у различитим распонима како за основни тако и за квалификоване облике. Поред казне затвора (и новчане казне), према учиниоцима ових кривичних дела своју пуну ефикасност показује и примена других кривичноправних мера. Ту се, пре свега, мисли на две мере безбедности: 1) забрана вршења позива, делатности и дужности и 2) одузимање предмета, као и посебну кривичноправну меру одузимање (конфискацију) имовинске користи прибављену кривичним делом.

Ако се може изрећи мера безбедности забране вршења позива, делатности и дужности према учиниоцу неког кривичног дела, у нашем кривичном праву то је управо случај са учиниоцима кривичних дела корупције. Применом ове мере (код примања мита) се управо учиниоцу дела забрањује обављање оних послова и задатака, односно дужности које је учинилац злоупотребио ради вршења кривичних дела и то, од једне до десет година, рачунајући од дана правноснажности пресуде. Овом мером се

учинилац спречава да се нађе у стању и условима у којима може поново учинити истоврсно или пак неко друго кривично дело (Јовашевић, 2009:252).

Одузимање предмета којима је извршено кривично дело или који су намењени за његово извршење, односно који су настали његовим извршењем, представља ефикасну меру безбедности која се може изрећи учиниоцима ових кривичног дела.

Као посебну меру суд може учиниоцу овог кривичног дела изрећи једну специфичну меру *sui generis* – одузимање имовинске користи (Јовашевић, 2009:253). Ова мера се заснива на принципу да нико не може задржати имовинску корист прибављену кривичним делом. То је корист (новац, хартије од вредности или друге покретне ствари, али и све друго што даје финансијске ефекте) које је учинилац дела прибавио предузетом радњом извршења кривичног дела у конкретном случају.

Када није могуће доказати да конкретна имовинска корист потиче из кривичног дела, није могуће применити меру одузимања имовинске користи прописану у Кривичном законик у. С обзиром да у одређеним случајевима остане сумња да је одређено лице стекло корист вршењем кривичних дела, што је посебно карактеристично за организовани криминалитет, нису обухваћена самом правноснажном пресудом, јер нису могла бити доказана у потпуности, почело се са увођењем одређених правних механизма, где би одговарајући степен сумње био услов да се спроведе посебан поступак у коме би се од учиниоца кривичног дела одређене врсте, у погледу кога је правноснажно осуђен, могла одузимати и она имовинска корист за коју није доказано да је потекла из кривичног дела за које је осуђен али за коју је доказана незаконитост порекла. Допринос остварењу наведеног принципа даје Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела. Овај закон предвиђа знатно шире могућности за одузимање имовине, за коју није неопходно да је утврђено да је прибављена кривичним делом, већ је довољно да је покренут поступак за неко кривично дело наведено у том закону, међу којима су и кривична дела организованог криминала (члан 2. став 1. тачка 1.) и да је имовина окривљеног, сведока сарадника или оставиоца у очигледној несразмери са његовим законитим приходима. Органи надлежни за откривање, одузимање и управљање имовином проистеклом из кривичног дела су јавни тужилац, суд, организациона јединица Министарства унутрашњих послова надлежна за финансијску истрагу и Дирекција за управљање одузетом имовином (члан 5.). Уколико власник не оспори очигледну несазмеру између својих законитих прихода и имовине, имовина ће се решењем суда трајно одузети (члан 34.), што значи да је терет доказивања на осуђеном.

9. ИНСТИТУЦИЈАЛНИ ОКВИР ЗА БОРБУ ПРОТИВ КОРУПЦИЈЕ КАО ОБЛИКА ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛИТЕТА

9.1. Институцијални оквир за истраге корупције и организованог кримилала – упоредни модели

Специјализација тужилаштва за кривична дела корупције и организованог криминала међународни је и регионални тренд. Старије чланице Европске уније имају специјализована тела за решавање сложених кривичних дела као што су Тужилаштво за борбу против мафије у Италији, Канцеларија за сузбијање корупције у оквиру тужилаштва у Шпанији, Канцеларија за озбиљне преваре у Великој Британији и друга.

Литванија је специјално тужилаштво као посебан орган у оквиру Државног тужилаштва добила 2001. године, замењујући дотадашње одељење у оквиру редовног тужилаштва.

У Румунији је Национални директорат за борбу против корупције формиран 2002. године, а функционише од 2005. године, а Директорат за организовани криминал и тероризам од 2004. године.

У региону, након Републике Хрватске и искустава Уреда за сузбијање корупције и организованог криминала који је успостављен 2001. године и Република Словенија је 2011. године добила Специјално тужилаштво.

Основно јавно тужилаштво за борбу против организованог криминала и корупције у Македонији је основано 2008. године у оквиру Врховног државног тужилаштва.

Специјално тужилаштво и Специјални суд за организовани криминал у Бугарској су основани изменама релевантних закона у децембру 2010. и јануару 2011. године, а почели са радом у јануару 2012. године (Институт Алтернативе, 2013:7).

Ипак, упоредна искуства говоре да оснивање специјалних тужилаштва није гаранција брзих и великих резултата. Пут до бољих, већих и значајнијих резултата рада специјалних тужилаштва у борби против организованог криминалитета и корупције зависи од низа унутрашњих и спољних фактора. За прве видљиве резултате потребно је време.

9.2. Институционални оквир за истраге корупције и организованог криминалитета у Републици Србији

Кривичнопроцесни аспекти реаговања правног система на организовани криминалитет се односи на:

- 1) установљавање посебног положаја државних органа који поступају у односу на кривична дела која спадају у организовани криминалитет,
- 2) утврђивање посебних кривичнопроцесних правила која се примењују када су предмет преткривичних и кривичних поступака кривична дела организованог криминалитета.

Организација и надлежност државних органа надлежних у поступцима чији су предмет кривична дела организованог криминалитета, односно државних органа који имају официјелне улоге у односу на та кривична дела уређује се Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијања организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела, чијим се одредбама између осталог, уређују основни елементи положаја:

- 1) тужилаштва за организовани криминал,
- 2) службе за сузбијање организованог криминала,
- 3) посебних одељења надлежних судова.

Наведени закон предвиђа у члану 16. да запослени у специјализованим органима који се официјелно баве сузбијањем организованог криминалитета и других посебних кривичних дела, имају посебан и у извесној мери привилеговани радноправни статус, али се они по правилу, суочавају не само са већим професионалним изазовима, већ таква лица имају и одређене посебне дужности. Лица која врше функцију односно обављају послове и задатке у државним органима и посебним организационим јединицама из овог закона, дужна су да пре ступања на функцију, доставе Агенцији за борбу против корупције, у писаној форми, потпуне и тачне податке о својој имовини и имовини свог брачног друга, крвних сродника у правој линији, а у побочној до трећег степена крвног сродства, и у тазбинском сродству до другог степена. Евидентирање и проверу таквих података врши Агенција за борбу против корупције, у складу са посебним законом. Безбедносне провере лица запослених у специјализованим органима који се официјелно баве сузбијањем организованог криминала, као и најтежих облика корупције и других посебно тешких кривичних дела, врши Министарство надлежно за унутрашње послове, Безбедносно информативна агенција и Војно – безбедносна агенција, а такве безбедносне провере могу се обављати без знања

тих лица, пре ступања на рад, односно функцију током вршења функције, односно обављања послова, као и годину дана по престанку вршења функције, односно обављања послова.

9.2.1. Тужилаштво за организовани криминал

Сагласно члану 13. став 2. Закона о јавним тужилаштвима, јавна тужилаштва посебне надлежности су Тужилаштво за организовани криминал и Тужилаштво за ратне злочине. Специјално тужилаштво за организовани криминал делује од 2003. године, најпре као део Окружног јавног тужилаштва у Београду, а од 2010. године као тужилаштво посебне надлежности у оквиру Јавног тужилаштва Републике Србије.

Одредбе Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела (у даљем тексту ЗОНДОСОК), представљају *lex specialis*, у односу на основни правосудни закон којим се уређује положај јавног тужилаштва. Тако, ако одредбама ЗОНДОСОК-а није другачије одређено, на Тужилаштво за организовани криминал примењују се одредбе закона којим се уређује јавно тужилаштво.

Према члану 4. ЗОНДОСОК – а, за поступање у предметима кривичних дела која су предмет овог закона надлежно је Тужилаштво за организовани криминал.

Тужилаштво за организовани криминал је надлежно за поступање у кривичним стварима која за предмет имају:

- 1) кривична дела организованог криминала;
- 2) кривично дело убиство највиших државних представника (члан 310 Кривичног законика) и кривично дело оружане побуне (члан 311 Кривичног законика);
- 3) кривична дела против службене дужности (члан 359, 366, 367. И 368. Кривичног законика), када је окривљени, односно лице којем се даје мито службено одговорно лице које врши јавну функцију на основу избора, именовања или постављања од стране Народне скупштине, Владе, Високог савета судства или Државног већа тужилаца.
- 4) кривична дела злоупотребе положаја одговорног лица, кривична дела у вези са јавном набавком и кривично дело злоупотребе службеног

положаја, када вредност прибављене имовинске користи прелази износ од 200.000.000 динара (члан 234 и 359 Кривичног законика);

- 5) кривично дело тероризма, кривично дело јавно подстицање на извршење терористичких дела, кривично дело врбовање и обучавање за извршење терористичких дела, кривично дело употреба смртоносне направе, кривично дело уништење и оштећење нуклеарног објекта, кривично дело финасирање тероризма и кривично дело терористичко удруживање (члан 391 и 393 Кривичног законика);
- 6) кривично дело прања новца (члан 231 Кривичног законика) ако имовина која је предмет прања новца потиче из кривичних дела из тачке 1), 3), 4) и 5);
- 7) кривична дела против државних органа (члан 322 став 3, члан 323 став 3 и 4 КЗ) и кривична дела против правосуђа (члан 333 и 335, члан 336 став 1, 2 и 4 и члан 336б, 337 и 339 КЗ), ако су извршена у вези са кривичним делима из тачке 1) до 6) овог члана (члан 2).

Тужилаштво за организовани криминал надлежно је за поступање како у првом степену тако и у поступку по редовним и ванредним правним лековима. Радом овог тужилаштва руководи тужилац за организовани криминал.

Имајући у виду одредбу члана 2. ЗОНДОСОК-а, као коруптивна можемо издвојити кривична дела из тачке 1, када организоване криминалне групе врше кривична дела са елементима корупције, из тачке 3, када службено лице прима мито од стране криминалног удружења, као и кривично дело злоупотреба службеног положаја из тачке 4, било да је службено лице криминално удружено или да радњу извршења остварује у спрези са криминалном организацијом.

Од посебног значаја је усклађеност прописа којим се уређује рад специјалног тужилаштва са:

- Уставом, нарочито у делу заштите људских права;
- Закоником о кривичном поступку;
- Прописима о унутрашњим пословима;
- Прописима који уређују рад полиције;
- Ратификованим међународним уговорима.

Тужилачка истрага се за дела организованог криминала примењује од 2009. године, а за друга кривична дела од септембра 2013. године.

Од оснивања специјалног тужилаштва до септембра 2013. године на челу тужилаштва су била три тужиоца. У првих шест година рада (од 2003. до 2008. године) Специјално тужилаштво је покренуло преко стотину кривичних поступака у којима је окривљено око 1.100 лица, 375 осуђених лица од чега 365 на затворске казне, 10.003.000 америчких долара, 326.200 евра, 34.875.500,00 динара, 2.500.000 швајцарских франака, 110.000 ДМ одузете имовинске користи (Институт Алтернативе, 2013:8).

У периоду од 2009. до септембра 2012. године, покренути су кривични поступци против укупно 916 лица у 95 кривичних предмета, од чега је истрага покренута против 861, а оптужено је 777 лица за једно или више кривичних дела из делокруга Тужилаштва за организовани криминал. У периоду 2003. године до краја 2008. године, пријављено је 1279 лица, покренуто 1259 истрага, а оптужено је 943 лица (Институт Алтернативе, 2013:8).

У периоду 2009. године до 2011. године, покренута је финансијска истрага против 533 лица, што говори о тренду да се у готово свим поступцима истовремено спроводе и финансијске истраге.

Поступци укључују корупцију у правосуђу, злоупотребе у кривичном поступку припадника МУП и адвоката, злоупотребе у промету цигарета, злоупотребе у стечајном поступку, злоупотребе у јавним предузећима итд.

Одузимање имовине стечене кривичним делом започето је од марта 2009. године. У примени учествују Јединица за финансијске истраге и Дирекција за управљање одузетом имовином.

Потреба за потпуним усклађивањем закона који уређују рад тужилаштва са Закоником о кривичном поступку, као и неупитна уставност законских решења која задиру у домен људских права представљају поучно искуство. У претходном периоду решавана су бројна кривично процесна питања међу којима се истичу кривично правна одговорност и казна за сведока сарадника (обустављање кривичног поступка или ублажавање казне vs. мотивација за статус сарадника), статус доказа прикупљених применом посебних мера тзв. “случајни налаз”(прикупљен материјал о кривичном делу или учиниоцу који није био обухваћен одлуком о одређивању посебних доказних радњи, може се користити као доказ ако новооткривено дело спада у круг дела за које се може одредити посебна доказна радња), примена посебних мера код припреме кривичних дела и др.

9.2.2. Служба за сузбијање организованог криминала

Тужилаштво за организовани криминал блиско сарађује са Службом за борбу против организованог криминала (у даљем тексту СБПОК). Она се састоји од неколико одељења и једне јединице и то: одељења за сузбијање организованог финансијског криминала (надлежно за кривична дела корупције), одељења за сузбијање организованог општег криминала, одељења за сузбијање кријумчарења наркотика, одељења за борбу против високотехнолошког криминала, одељења за стално дежурство и телекомуникације и јединице за финансијске истраге. Идеја формирања СБПОК-а је да се кроз партнерство са органима и институцијама у земљи што ефикасније супротстави организованом криминалитету у Србији. Рад ове службе у највећем делу је уређен Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела и Законом о полицији.

СБПОК настоји да обавештајним информацијама иницира вођење истраге и обавештава о томе Тужилаштво за организовани криминал. На захтев тужилаштва за организовани криминал ова служба мора бити на услузи и помоћи у расветљавању кривичних дела из ове области.

Стратешки императиви СБПОК су: разрада и примена методологије рада засноване на прикупљању, процени, анализи, разради и коришћењу обавештајних информација и примена; увођење и усвајање метода којим ће се постићи најделотворнији ефекат против организованог криминала, укључујући и одузимање имовине стечене криминалом, надоградња знања о организованом криминалу, одређивање приоритета у борби против организованог криминала на националном нивоу и постизање стадијума безбедности који подразумева одржавање контроле над минималним нивоом организованог криминала.

ЗОНДОСОК прописује да, министар надлежан за унутрашње послове, уз прибављено мишљење тужиоца за организовани криминал, поставља старешину Службе за сузбијање организованог криминала и доноси акт којим ближе уређује рад службе у складу са законом. Министар надлежан за унутрашње послове може одредити да у спречавњу и откривању кривичног дела тероризма учествује посебна

организациона јединица Министарства надлежног за унутрашње послове-Жандармерија.

Сви државни органи и организације дужни су да на захтев службе или тужиоца:

- 1) без одлагања омогуће употребу сваког техничког средства којим располажу,
- 2) обезбеде благовремено одазивање сваког свог припадника, односно запосленог, укључујући и старешине органа или организације, ради давања обавештења или саслушања односно испитивања у својству осумњиченог или сведока,
- 3) без одлагања предају служби или тужиоцу свако писмено или други доказ који поседују, или на други начин саопште информације које могу да помогну у расветљавању кривичних дела организованог криминала и других посебних кривичних дела.

Ако полиција у предистражном поступку дође до сазнања да се припрема или да је учињено кривично дело које спада у домен организованог криминалитета, или друго посебно кривично дело, или у вези са спречавањем или откривањем тих кривичних дела предузме неку службену радњу, дужна је да о томе обавезсти службу и тужиоца, а тужилац може захтевати да полиција предузме одређене мере или радње у датом року и да га о томе одмах обавести. О непоступању или неблаговременом поступању полиције, тужилац ће обавестити Министра надлежног за унутрашње послове и Владу (члан 11).

9.2.3. Посебна одељења надлежних судова

За поступање у предметима посебних кривичних дела надлежно је Посебно одељење Вишег суда у Београду, као првостепени за територију Републике Србије, што представља облик концентрације стварне и месне надлежности. За одлучивање у другом степену у предметима кривичних дела из члана 2. ЗОНДОСОК-а, надлежно је Посебно одељење Апелационог суда у Београду. Сукоб надлежности између редовних судова за поступање у предметима посебних кривичних дела решава Врховни касациони суд, а то се правило примењује и у случају сукоба надлежности између Посебног одељења за поступање у предметима који се односе на посебна кривична дела Вишег суда у Београду и других одељења и већа тог суда.

Посебно одељење за организовани криминал чини дванаест судија (троје судија из Одељења за ратне злочине, уз двоје судија за претходни поступак). Радом посебног одељења за организовани криминал руководи председник посебног одељења Вишег суда. Руководилац посебног одељења мора имати најмање десет година професионалног искуства у области кривичног права. Приликом распоређивања судија у Посебно одељење за организовани криминал предност имају судије које поседују посебна стручна знања и искуства из области борбе против организованог криминала и корупције.

Ток главног претреса се региструје на два начина и то: аудио и видео записом и записником у писаној форми. Аудио запис се транскриптује у року од 72 сата и припаја се записнику у писаној форми.

9.2.4. Посебна притворска јединица

У Окружном затвору у Београду образује се посебна притворска јединица за извршење притвора одређеног у кривичном поступку за посебна кривична дела, а њена организација и рад, као и поступање са притвореницима, се ближе уређују актом Министра надлежног за правосуђе, који се доноси у складу са Закоником о кривичном поступку и Законом о извршењу кривичних санкција.

9.2.4. Агенција за борбу против корупције

Поред поменутих институција у Републици Србији делује и Агенција за борбу против корупције од 2008. године, која се бави питањима сукоба интереса јавних функционера и финансирања политичких партија.

Агенција за борбу против корупције надзире спровођење Националне стратегије за борбу против корупције, Акционог плана за примену Националне стратегије за борбу против корупције и секторских акционих планова; покреће поступак и изриче мере због повреде овог закона; решава о сукобу интереса; обавља послове у складу са законом којим је уређено финансирање политичких странака, односно политичких субјеката; даје мишљења и упутства за спровођење овог закона; даје иницијативе за измену и доношење прописа у области борбе против корупције; даје мишљења у вези са применом Стратегије, Акционог плана и секторских акционих планова; прати и

обавља послове који се односе на организовање координације рада државних органа у борби против корупције; води регистар функционера; води регистар имовине и прихода функционера; пружа стручну помоћ у области борбе против корупције; сарађује са другим државним органима у припреми прописа у области борбе против корупције; даје смернице за израду планова интегритета у јавном и приватном сектору; сарађује са научним организацијама и организацијама цивилног друштва у спровођењу активности превенције корупције; уводи и спроводи програме обуке о корупцији, у складу са овим законом; води посебне евиденције у складу са овим законом; поступа по представкама правних и физичких лица; поступа по пријавама државних службеника, односно запослених у органима Републике Србије, аутономне покрајине, јединице локалне самоуправе и органима јавних предузећа, установа и других организација чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина или јединица локалне самоуправе, односно органима привредних друштава чији је оснивач, односно члан Република Србија, аутономна покрајина или јединица локалне самоуправе и запослених у државним органима и организацијама; организује истраживања, прати и анализира статистичке и друге податке о стању корупције; у сарадњи са надлежним државним органима прати међународну сарадњу у области борбе против корупције.

Када утврди да је функционер прекршио одредбе закона, Агенција обавештава надлежни орган ради покретања дисциплинског, прекршајног и кривичног поступка, у складу са законом. Функционер који не пријави имовину Агенцији или даје лажне податке о имовини, у намери да прикрије податке о имовини, казниће се затвором од шест месеци до пет година.

9.2.5. Савет за борбу против корупције

Савет за борбу против корупције основан је Одлуком Владе Републике Србије 11. октобра 2001. године. Савет је стручно, саветодавно тело Владе Србије основано са задатком да сагледа активности у борби против корупције, да предлаже Влади Републике Србије мере које треба предузети у циљу ефикасне борбе против корупције, као и да прати њихово спровођење и да даје иницијативе за доношење прописа, програма и других аката и мера у тој области. Савет за борбу против корупције тренутно има шест чланова. Чланове Савета, према Одлуци о оснивању, именује Влада. Они могу бити истакнути домаћи и страни научници и стручни сарадници.

Председника Савета именује Влада из редова чланова Савета и на њихов предлог. Техничко-административну помоћ Савету пружа Генерални секретаријат Владе Србије. Савет за борбу против корупције самостално располаже буџетом који усваја Влада Србије на предлог Савета.

Савет за борбу против корупције свакодневно прима велики број представки грађана. Међутим, бави се појединачним случајевима једино уколико они указују на неку ширу појаву, која посебно истиче изворе крупне корупције у привреди и политици. Представке се прослеђују надлежним институцијама.

Савет ради на извештајима, који се достављају Влади Републике Србије, а потом износе у јавност. Прикупио је информације и објавио анализе низа случајева високе корупције, анализирао бројне предлоге закона и дао своје препоруке.¹⁶

10. Поступак за кривична дела организованог кримнала, корупције и друга тешка кривична дела

Иницијатива за борбу против организованог кримнала креће најчешће од Тужилаштва за организовани криминал, тј. тужиоца. Иницијативу може покренути и полиција односно Служба за сузбијање организованог кримнала али о свим својим радњама мора благовремено обавестити Тужилаштво за организовани криминал како би оно заузело најважнију улогу у истражним радњама.

Законик о кривичном поступку предвиђа посебна овлашћења службених актера кривичног поступка, могућност коришћења одређених посебних доказних радњи тј. специјалних истражних техника, када за предмет имају кривична дела организованог кримнала и друга изузетно тешка кривична дела (кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом, кривична дела корупције и друга кривична дела таксативно набројана у одредби члана 162. став 1. тачка 2. ЗКП –а). Пре свега, ова посебна овлашћења се испољавају у предистражном поступку (примена специјалних истражних техника), а затим у одређеној мери и у самом кривичном поступку (испитивање сведока сарадника, испитивање као сведока прикривеног иследника).

¹⁶ <http://www.antikorupcija-savet.gov.rs/>приступ 28.12.2014.

За ова кривична дела прописанане су посебне доказне радње – специјалне истражне технике, као што су: тајни надзор комуникације, тајно праћење и снимање, симуловани послови, рачунарско претраживање података, контролисана испорука и ангажовање прикривеног иследника. Услови за одређивање посебних доказних радњи је да постоје основи сумње да је одређено лице учинило кривично дело за које је надлежно тужилаштво посебне надлежности, односно да је учинило кривично дело из члана 162. став 1. тачка 2. ЗКП-а.

Поред овог материјалног услова, који сам по себи није довољан за одређивање посебних доказних радњи, мора се водити рачуна и о начелу супсидијарности, што значи да њихова примена долази у обзир само ако се блажим мерама не може остварити жељени циљ. Законодавац је одређивања посебних доказних радњи условио немогућношћу прикупљања доказа или знатно тежим прикупљањем доказа, односно немогућношћу откривања, спречавања или доказивања кривичних дела или несразмерним тешкоћама или великом опасношћу која би била изазвана таквим поступањем, у настојању да њихово одређивање сведе на најнижу потребну меру (Илић, Мајић, Бељански, Трешњев, 2014:435). Подаци о предлагању, одлучивању и спровођењу посебних доказних радњи представљају тајне податке, које су дужни да чувају поред службених лица и друга лица која их у било ком својству сазнају. Такође је предвиђено обавезно тонско снимање доказних радњи – саслушања окривљених, испитивање сведока и вештака, као и ток главног претреса на којима се расправља о делима из члана 162. ЗКП-а.

Особености које се примењују у поступцима за кривична дела организованог криминала, корупције и других изузетно тешких кривичних дела су:

- 1) **хитност поступка** – када су предмет кривичног поступка „посебна кривична дела“ службена лица и државни органи дужни су да поступају хитно,
- 2) **проширени домен службене тајне** – подаци о предистражном и истражном поступку за посебна кривична дела представљају службену тајну, а осим службених лица те податке не смеју одавати ни друга лица која учествују у поступку и којима ти подаци постану досупни. Службена лица пред којима се води поступак дужно је да учесника поступка обавести о дужности чувања тајне. Подаци који се односе на посебна кривична дела могу се објавити само на основу писменог одобрења надлежног јавног тужиоца,

- 3) **посебан састав претресног већа** – У поступку за кривична дела организованог криминала у првом степену суди веће састављено од троје судија, а другом степену веће састављено од петоро судија. У саставу ових судских већа нема судија поротника, ради се искључиво о судијама професионалцима,
- 4) **дужи рок жалбе против пресуде** – Жалбу против пресуде првостепеног суда у поступку за кривична дела организованог криминала, овлашћена лица могу изјавити у року од 30 дана од дана достављања пресуде. Ratio legis установљавања дужег рока жалбе против пресуде, који се односи на категорију кривичних дела која спадају у организовани криминал, темељи се на томе да су кривични поступци који за предмет имају таква кривична дела по правилу веома комплексни, да је изведено изобиље доказа и да су услед тога и пресуде које се односе на таква кривична дела веома обимне, што захтева да се из разлога правичности и процесне логике, уведе и овакав продужени рок жалбе,
- 5) **непримењивање одредби о скраћеном поступку и поступку за изрицање кривичних санкција без главног претреса** - У поступку за кривична дела организованог криминала се не примењују посебне одредбе о скраћеном поступку, као ни одредбе о поступку за изрицање кривичних санкција без главног претреса,
- 6) **могућност примене посебног притворског режима** – Законик о кривичном поступку садржи упућујућу норму, сходно којој се према организатору и члановима организоване криминалне групе у поступку за посебна кривична дела, могу применити и мере посебног надзора прописане посебним законом. У питању је Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела, али се и његовим одредбама ово питање не регулише детаљно већ упућује на детаљнију регулативу подзаконског карактера,
- 7) **специфичан однос јавног тужиоца и органа унутрашњих послова** - када полиција сазна да се припрема посебно кривично дело, дужна је да о томе обавести надлежног јавног тужиоца, а он може одлучити да у датом року органи унутрашњих послова предузму одређене мере или радње и да га о томе обавесте. Неизвршење таквог захтева или

прекорачење датог рока, орган унутрашњих послова је дужан да јавном тужиоцу посебно образложи,

- 8) **давање доказног значаја исказима и обавештењима прикупљеним у предистражном поступку** – исказ и обавештења које је тужилац прикупио у предистражном поступку могу се користити и у кривичном поступку, али се одлука не може заснивати само на њима. Ова могућност се односи само на исказе и обавештења које је прикупио искључиво јавни тужилац, а не односи се на исказе и обавештења прикупљених од стране полиције (Мајсторовић, 2012:304-307). Према мишљењу професора Милана Шкулића, у питању је значајно одступање од начела непосредности у објективном смислу, а тиме што је законодавац установио правило да се одлука не може заснивати само на таквим исказима и обавештењима, се на одговарајући начин лимитира начело слободне оцене доказа, што у овом случају, по њему, има своје пуно оправдање засновано баш на томе да је давање потенцијалног доказног значаја таквим исказима и обавештењима, већ само по себи крупан изузетак који би у пракси морао бити веома рестриктивно коришћен.

10.1. Оперативно поступање полиције у сузбијању корупције

У пракси се показало да, тежиште превенције није само у кажњавању, односно у претњи кривичном санкцијом и изрицању кривичних санкција, ни за једну врсту криминалитета, па тако ни у односу на организовани криминалитет. Заправо, без откривња и доказивања кривичних дела, изрицање казне и не би било могуће. Ефикасно откривање и доказивање представља услов без кога се не може ни доћи до стадијума кажњавања, те зато посебну пажњу треба посветити управо овој области.

Наиме, откривени случајеви корупције у последњих неколико година упозоравају на сву озбиљност ове проблематике. По својим појавним облицима и насталим последицама, ова врста кривичних дела сврстава се међу друштвено најопаснији вид криминалитета. И поред одређених напора и бољих резултата који се из године у годину постижу, може се рећи да укупан број пријављених кривичних дела у овој области није одраз правог стања криминалитета у њој. Ради ефикаснијег сузбијања криминалитета у овој области потребно је обезбедити следеће:

- А) оперативно истраживање корупције,
- Б) стручно оспособљавање и усавршавање оперативних радника,
- В) сарадња са другим државним органима и осталим субјектима.

А) Оперативно истраживање корупције

Корупција је врло сложен и специфичан друштвено негативни феномен. Полазећи од његове специфичности (прикривеност, недоступност података и докумената, мноштво прописа, учешће стручних односно високо образованих лица у вршењу дела корупције која део својих послова проглашавају пословном тајном), намеће се потреба истраживања у овој области. Истраживање се врши пре свега применом оперативних метода и средстава рада у поступку органа откривања. Потребно је мерама и средствима рада полиције у складу са Законом о кривичном поступку, Законом о полицији и Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању корупције, организованог криминала и других посебно тешких кривичних дела, спречавати разноврсне облике криминалитета пре него што дође до тешких последица које проузрокују поједина кривична дела корупције. При овој активности полиције треба имати у виду основне правне институте и решења Законика о кривичном поступку који се тичу овлашћења и поступања полиције, пре свега у фази предистражног поступка.

Током оперативног истраживања ове врсте криминалитета неопходно је:

-остварити квалитетан извор сазнања коришћењем оперативних веза. Посебну пажњу треба обратити на профил лица са којим је потребно оперативно радити, као и на избор средине (места) за остваривање контакта са њим.

-користити расположива сазнања о појавним облицима корупције са циљем правилног усмеравања оперативног рада ка откривању, разјашњавању и доказивању појединих кривичних дела.

-наставити оперативну активност на разјашњавању откривених кривичних дела и након подношења кривичних пријава, јер се ова активност не би смела завршити подношењем кривичне пријаве надлежном јавном тужилаштву (Теофиловић, 2006:154).

Кривична пријава се подноси у моменту када постоји основана сумња да је одређено лице извршило кривично дело и када се то може документовати потребним доказима. Ретки су случајеви у којима је до краја разјашњена криминална активност пријављених лица због корупције. То намеће потребу да се после поднете кривичне

пријаве, настави оперативни рад са циљем разјашњавања и доказивања целокупне криминалне активности пријављеног, начина извршења појединих кривичних дела, откривања саучесника, проналажење нових доказа и сл. Веома раширена пракса престанка оперативне активности после поднете кривичне пријаве врло је погрешна. Прво, са притвореним или пријављеним лицем далеко је лакше радити у фази предистражног поступка него у фази истраге или главног претреса. Друго, у знатном броју случајева пријављени је спреман, с циљем поделе или избегавања кривичне одговорности, да говори о кривичним делима других лица и својих саучесника. Треће, разјашњавањем конкретних кривичних дела је добра могућност за изучавање и избор погодних лица за стварање оперативних извора сазнања, али и за изучавање начина и средстава извршења који су од значаја за препознавање нових учинилаца.

У поступку оперативног истраживања и обраде одређених лица значајан је индицијални метод. Одређене околности у виду спољних манифестација као што су прекомерно трошење новца или куповина непокретне или покретне имовине која је у очигледној несразмери са економским могућностима појединих лица, указују на могућност вршења криминалне активности од стране тих лица, па се користе као сигнали за оперативно проверавање. У пракси су многи случајеви потврдили претпоставку да лица која лагодно живе и богате се врше кривична дела на штету државне имовине (Теофиловић, 2006:157).

Овај начин оперативног рада треба да буде сталан метод јер су постојеће социјалне разлике у друштву често последица присвајања државне имовине. Значајно је имати у виду да се финале оперативног рада окончава подношењем одговарајуће кривичне пријаве против одређених учинилаца због основане сумње да су починила одређена кривична дела корупције. У оквиру ове активности треба имати у виду слободно судијско уверење, слободну оцену доказа и индиција. Према схватању Врховног суда Србије о овим правним институтима и појмовима, због непостојања непосредних доказа, дозвољено је закључивање на основу индиција (посредних доказа), али тако да се помоћу индиција утврди такав чињенични скуп који искључује могућност другачијег утврђења и чињенично правног закључивања о одређеној одлучној чињеници.¹⁷

Поред оперативног истраживања неопходно је користити и друге методе законитог поступања у оквиру којих се предузимају одређене мере и радње на основу

¹⁷ Решење Врховног суда Србије Кж. 1706/03 од 13.11.2003. године

Законика о кривичном поступку, Кривичног законика, Закона о полицији и других позитивних прописа.

У лепези оперативних извора и метода сазнања важно је посебно истаћи улогу оперативних веза. Заједничко им је то што готово сви захтевају да им се идентитет и улога чувају у најстрожем поверењу. Њихова заједничка проблематика састоји се у томе што идентитет везе треба да остане познат једино полицији. У току оперативне активности веома је важно заштити идентитет оперативне везе, због што ефикаснијег разјашњења појединих кривичних дела корупције, као и због њене личне безбедности. Полиција и јавни тужилац су везани обећањем да ће улогу и идентитет оперативне везе чувати у тајности. Међутим, ова обавеза не важи: ако је дата информација свесно или из лакоумислености неистинита, ако веза одступа од добијеног упутства или се показала као непоуздана и ако се показала да је учествовала у извршењу кривичног дела. О томе ваља упозорити везу пре него што јој се пружи уверавање о дискрецији.

Треба разликовати прикривеног иследника од оперативних веза. Неки аутори дефинишу и прикривене иследнике као информаторе односно оперативне везе, али ови други не припадају полицији.

Приликом ангажовања информатора или друге оперативне везе и прикривених иследника, полиција не сме никада заборавити да она има двоструку функцију. Прва проистиче из нужности да се полицијским средствима предузме одбрана од опасности, док се друга састоји у откривању учинилаца ради кривичног гоњења.

Изворе сазнања за оперативне мере и захтеве можемо да поделимо на опште и посебне. Општи извори дају информације који делују генерално и као такви примењују се у свим конкретним ситуацијама и случајевима. У групу општих извора убрајамо анализу криминалитета, евиденције, лабораторије примењених наука за борбу против криминалитета и друга научна и стручна достигнућа у којима је сконцентрисана радна и умна делатност одређених људи и организација (Тефиловић et al. 2006:164).

Посебни извори оперативних сазнања организују се на одређеном простору у одређеном времену и најчешће у односу на конкретан тренутни или континуирани оперативни задатак. Посебне изворе и називамо оперативним и можемо из поделити на: непосредан рад полицијских службеника, активност грађана и других субјеката, као неисцрпан извор обавештавања у борби против корупције, разговор са учиниоцем кривичног дела с оперативним циљем, праћење и оперативно осматрање, примена оперативнотехничких средстава у прикупљању одређених обавештења када је то нужно

и када су за то испуњени законом предвиђени услови и остали извори (Теофиловић et al. 2006:164).

У остале изворе који могу бити и оперативни у смислу да представљају основ за предузимање даљих оперативних мера, па и оперативног обавештавања можемо убројати: кривичну пријаву оштећеног грађанина или правног лица о учињеном кривичном делу, изјаве сведока до којих се дошло у кривичном поступку, штампу и друга средства јавног информисања, анонимне пријаве, анализе и запажање инспекцијских и других контролних органа и служби, органа државне управе и правосудних органа, извештаје Интерпола, Еуропола, иностраних полиција и иностраних правосудних органа.

Б) Стручно оспособљавање и усавршавање оперативних радника

Као што је познато велики број извршилаца кривичних дела корупције су високо образована лица која изванредно знају свој посао. Зато је од изузетног значаја да службеници полиције и других надлежних органа уложе напор и да се свакодневно усавршавају праћењем стручне литературе, специјалистичких саветовања, семинара или курсева, законских и подзаконских прописа и на други начин. Неопходно је изучавање начина на које се крше прописи, али и могућности за предузимање посебних мера за спречавање настанка нових појавних облика корупције, које по правилу прате сваку промену или новину у прописима или начину пословања привреде и државе.

В) Сарадња са другим државним органима и осталим субјектима

Примену прописа и контролу пословања у привреди и државној управи врше различити државни органи а то су: Министарство финансија, пореска управа, финансијска полиција, тржишна и комунална инспекција, еколошка инспекција и др. Пошто се у пословању примењују разни законски и други прописи неопходна је непосредна сарадња полиције са овим органима. Ради ефикасног спречавања, откривања разјашњавања и доказивања кривичног дела корупције потребно је обезбедити свакодневну и на дугорочној основи постављену сарадњу радника са свим друштвеним субјектима, а нарочито државним органима који по природи својих задатака и послова прате примену законских прописа и контролишу вршење појединих послова из области привреде и државне управе .

10.2. Посебне доказне радње

Посебне доказне радње се често означавају као специјалне доказне технике, односно специјалне истражне технике и представљају начине прикупљања доказа који су по свом крактеру атипични.

Одређене посебне доказне радње имају основну заједничку особину да представљају одређени правно дозвољени начин тајног прикупљања података који могу имати доказни значај, као и служеће облицима закоником дозвољенене „обмане“ (као што је случај са прикривеним иследником), што би се могло поистоветити са „шпијунажом“ у односу на припаднике организованог криминалитета. Такав начин прикупљања доказних информација није уобичајен када су у питању друге врсте кривичних дела, али у погледу потребе доказивања кривичних дела из сфере организоваог криминалитета, такве методе имају оправдање.

У кривична дела корупције која су резултат деловања организоване криминалне групе, а у погледу којих се могу применити одређене посебне доказне радње спадају: злоупотреба службенбог положаја, трговина утицајем, давање мита и примање мита.

1) Тајни надзор комуникације. – Тајни надзор комуникације обухвата два аспекта. Први се односи на комуникацију која се обавља путем телефона или других техничких средстава, а други на надзор електронске или друге адресе осумњиченог и заплену писама и других пошиљки. Може се односити само на један од наведених или на оба аспекта. На предлог овлашћеног јавног тужиоца (тужиоца за организовани криминал), судија за претходни поступак одређује образложеном наредбом. Трајање тајног надзора комуникације за кривична дела за које је посебним законом одређено да поступа Тужилаштво за организовани криминал је шест месеци, уз могућност да се по истеку тог рока продужи још највише два пута у трајању од по 3 месеца (члан 167 ЗКП-а).

Наредбу извршава полиција, Безбедносно – информативна агенција или Војнобезбедносна агенција. О спровођењу тајног надзора сачињавају се дневни извештаји који се заједно са пркупљеним снимцима комуникације, писмима и другим пошиљкама које су упућене осумњичеом или које он шаље достављају судији за претходни поступак и јавном тужиоцу на њихов захтев (члан 168 ЗКП-а). Не постоји

обавеза да им се у току спровођења тајног надзора комуникације дневни извештаји достављају, осим ако то не захтевају.

Тајни надзор комуникације се врши преко поштанских телеграфских и других предузећа, друштава и лица регистрованих за преношењ информација, али се може обавити и помоћу посебне опреме. До њеног коришћења може да дође на јавном месту или на месту на којем је приступ ограничен. Спорно је да ли је могуће постављање посебне опреме за надзор комуникација у стану и другим просторијама, с обзиром на то да наредба судије за претходни поступак не даје такво овлашћење државном органу који извршава ову посебну доказну радњу (Васиљевић, Грубач, 2010: 976). Орган који је спроводио надзор дужан је да судији за претходни поступак достави снимке комуникације, писма и друге пошиљке. Поред тога, уз материјал се доставља и посебан извештај у коме је потребно одредити време почетка и завршетка радње, податке о службеном лицу које је спровело посебну доказну радњу и опис примењених техничких средстава (члан 170 ЗКП-а).

2) Тајно праћење и снимање. – На образложени предлог надлежног тужиоца, судија за претходни поступак образложеном наредбом може одредити тајно праћење и снимање осумњиченог ради:

- откривања контаката или комуникације осумњиченог на јавним местима и местима на којима је приступ ограничен, или у просторијама, осим у стану;

- утврђивања истоветности лица или лоцирања лица или ствари.

Места или просторије, односно превозна средства других лица могу бити предмет тајног надзора и снимања само ако је вероватно да ће осумњичени ту бити присутан или да користи та превозна средства (члан 171 ЗКП-а). Под местима на којима је приступ ограничен требало би разумети места којима по одређеном основу може приступити ограничени број лица док би појам просторије требало да обухвата и превозно средство. Због уставног јемства неповредивости стана искључена је могућност примене ове посебне доказне радње у стану. Тајно праћење и снимање се може одредити и ради утврђивања истоветности или лоцирања лица, као и ствари (предмета) које могу послужити као доказ.

Питање трајања тајног праћења и снимања уређено је на идентичан начин као и трајање тајног надзора комуникације (члан 172 ЗКП-а).

Наредбу о тајном праћењу и снимању извршава полиција, Безбедносно – информативна агенција или Војнобезбедносна агенција. Предвиђена је обавеза сачињавања дневних извештаја који се заједно са прикупљеним снимцима достављају

судији за претодни поступак и јавном тужиоцу, под условом да они то захтевају (члан 173 ЗКП-а).

3) Симуловани послови. - На образложени предлог надлежног тужиоца, суд може одредити симуловану куповину, продају или пружање пословних услуга, као и симуловано давање или примање мита (члан 174). Наредбу о закључењу симулованог посла извршава овлашћено лице полиције, Безбедносно – информативне агенције или Војнобезбедносне агенције, а ако то захтевају посебне околности случаја и друго овлашћено (члан 175 ЗКП-а). С обзиром на то да се закључењем симулованог посла врши кривично дело, изричито је прописано да овлашћено службено лице које закључује симуловани посао том приликом не чини кривично дело, иако је радња коју предузима предвиђена Кривичним закоником као кривично дело. Забрањено је и кажњиво да овлашћено лице које закључује симуловани посао подстрекава другог на ивршење дела (члан 176 ЗКП-а).

Трајање ове посебне доказне радње уређено је на исти начин као и трајање тајног надзора комуникације.

По извршењу ове посебне доказне радње надлежни орган који је радњу спровео, доставља истражном судији и јавном тужиоцу посебан извештај у коме се наводи: време почетка и завршетка мере, подаци о лицу које је спровело меру, опис техничких средстава која су примењена, број и идентитет лица обухваћених мером и резултати примењене мере, а уз такав извештај јавном тужиоцу се доставља целокупна документација о предузетој радњи, видео, звучни или електронски записи, као и сви други докази који су овом посебном доказном радњом прикупљени.

4) Рачунарско претраживање података. – Законик о кривичном поступку прописује и једну потпуно нову посебну доказну радњу – рачунарско претраживање података. На образложени предлог тужиоца суд може одредити рачунарско претраживање већ обрађених личних и других података и њихово поређење са подацима који се односе на осумњиченог и кривично дело (члан 178 ЗКП-а). Реч је о базама података којима располажу државни органи, локалне самоуправе, јавна предузећа, привредни субјекти. Суштина доказне радње се огледа у могућности и обавези власника или корисника базе података да по наредби суда изврши поређење прикупљених података о лицу и делу са подацима тих служби и органа који се већ налазе у њиховим базама. Ова радња треба да убрза и олакша утврђивање истоветности лица, предмета и других података значајних за успешно вођење кривичног поступка. То могу да буду подаци о преласку границе, листинзи телефонских разговора, подаци о

потрошњи (воде, струје, гаса), о осигурању живота и имовине, о приходима, о плаћеном порезу, о кретању новца на банковним рачунима, о промени адресе, о медицински третираним повредама, о медицинским терапијама или дијагнозама, о завршеним школама, о туристичким путовањима, о хотелским рачунима, о купљеним и продатим аутомобилима, о саобраћајним прекршајима, о судским поступцима, о позивима за полицијску интервенцију, о дозволама за држање оружја, о обављању службе у посебним војним и полицијским јединицама, о добијеним дозволама за управљање превозним средством (Илић et al. 2014:457).

5) Контролисана испорука. – Контролисана испорука је специфична, посебна доказна радња, која представља особени облик остваривања међународне правне помоћи у кривичним стварима, те реализације формалне и фактичке сарадње надлежних органа различитих држава у области сузбијања одређених облика криминала који имају међународни карактер.

Ради прикупљања доказа за поступак и откривање осумњичених може се одредити контролисана испорука, којом се дозвољава да, уз знање и под надзором надлежних органа незаконите или сумњиве пошилике:

- буду испоручене у оквиру територије Републике Србије:
- уђу, пређу или изађу са територије Републике Србије (члан 181 ЗКП-а).

Контролисана испорука се одређује када откривање и лишење слободе осумњичених који су укључени у вршење посебних кривичних дела на други начин не би могло бити могуће, или би било знатно отежано (Игњатовић et al. 2010: 305).

Специфичност ове посебне доказне радње је у томе што је одређује јавни тужилац, а не судија за претходни поступак. Реч је о јавном тужиоцу републичког ранга, дакле о Републичком јавном тужиоцу, Тужиоцу за организовани криминал и Тужиоцу за ратне злочине. Ratio legis одређивања контролисане испоруке јесте схватање да је исправније пропустити неку пошилику како би се прикупили докази за поступак који воде ка вишим нивоима организације и открили осумњичени организатори криминалних транспорта (Симоновић, 2012:353).

Ову посебну доказну радњу спроводе органи унутрашњих послова или други државни органи које одреди надлежни тужилац (у нашем случају Тужилац за организовани криминал) на територији Републике Србије.

Контролисана испорука се реализује уз сагласност надлежних органа заинтересованих држава и на основу узајамности у складу са потврђеним међународним уговорима којима се детаљније уређује садржај ове посебне доказне

радње (члан 182 ЗКП-а). Тужилац за организовани криминал одређује наредбом начин спровођења контролисане испоруке. По извршењу контролисане испоруке, овлашћено службено лице органа унутрашњих послова, односно другог државног органа, подноси надлежном тужиоцу за територију Републике Србије извештај који садржи: податке о времену почетка и завршетка мере, податке о службеном лицу које је спровело меру, опис примењених техничких средстава, податке о броју и идентитету обухваћених лица и резултатима примењене мере (члан 181 ЗКП-а).

б) Прикривени иследник. - Прикривени иследнијек у предистражном поступку представља врсту „тајног агента“ који на дискретан начин прикупља податке о одређеној организованој криминалној групи и уопште о организованом криминалитету. Он је овлашћено службено лице органа унутрашњих послова, Безбедносно – информативне агенције или Војно – безбедносне агенције, мада изузетно може бити и друго лице, које може бити и страни држављанин. Прикривеног иследника под псеудонимом или шифром одређује министар надлежан за унутрашње послове, директор Безбедносно – информативне агенције или директор Војно – безбедносне агенције, односно лице које они овласте, а то је најчешће непосредни старешина прикривеног иследника. Правни основ за одређивање је наредба судије за претходни поступак (члан 184), док само овлашћење за одређивање припада наведеним лицима. Прикривени иследник под легендом и лажним идентитетом успоставља контакте са криминалном сценом како би открио криминалну организацију и њене руководиоце. Његов идентитет мора се сачувати у тајности и у кривичном поступку. Ради заштите идентитета, предвиђена је могућност измене података у базама које воде државни органи или друге организације и установе. Када је реч о издавању личне исправе, долази у обзир издавање исправе са неистинитим садржином од стране лица које је означено као издавалац, као и прављење лажне исправе или преиначење праве исправе.

Да би се благовремено открила кривична дела корупције, мора продрети и у легално маскиране криминалне пунктове, као што су проблематичне банке, приватне радње које постоје само на папиру, сумњиви менаџери итд. Када је ушао у криминалну организацију, кришом обавештава своје колеге, дајући им поуздане информације. Настоји да стигне до врха организоване криминалне групе и тако пружи драгоцене информације и сугестије тактичке природе, јер се потпуна слика стиче само изнутра. Ангажовање прикривеног иследника је условљено потребом прикупљања доказа, те му је омогућена употреба техничка средства за фотографисање или тонско, оптичко или електронско снимање.

Судија за претходни поступак може одобрити и улазак у стан и просторије ради постављања техничких средстава за снимање. У складу са стразбуршким стандардима, прописана је забрана прикривеног иследника да подстрекава на извршење кривичног дела. По правилу, ангажовање прикривеног иследника може трајати годину дана. По истеку наведеног периода, предвиђена је могућност продужења трајања ове посебне доказне радње најдуже још шест месеци. Ангажовање прикривеног иследника се прекида када престану разлози за његову примену (Шкулић, 2010:292).

Прикривени иследник се под шифром или псеудонимом може изузетно испитати као сведок у кривичном поступку. Испитивање се обавља тако да се странкама и браниоцу не открива истовестност прикривеног иследника. Он се позива преко старешине који непосредно пре испитивања својом изјавом пред судом потврђује истовестност прикривеног иследника. Судска одлука се не може заснивати искључиво или у одлучујућој мери на исказу прикривеног иследника (члан 187 ЗКП-а).

7) Споразум о сведочењу окривљеног (сведока сарадника). Сведок окривљени је релативно новији институт нашег кривичног процесног права.

Тужилац за организовани криминал и окривљени могу закључити споразум о сведочењу од доношење наредбе за спровођење истраге па до завршетка главног претреса. Споразум о сведочењу се сачињава у писаном облику и подноси се суду до завршетка главног претреса. Уз споразум се прилаже и записник о исказу, у коме је окривљени самостално и својеручно описао детаљно све што му је познато о кривичном делу, поводом којег се води поступак.

Да би споразум о сведочењу био закључен, потребно је да буду остварени следећи услови:

- да је реч о окривљеном који у потпуности признао извршење кривичног дела које му је стављено на терет, без обзира да ли је реч о признању кривичног дела поводом којег се води исти или одвојени поступак у односу на поступак у којем ће његов исказ бити коришћен,
- да је у питању окривљени који је спреман да да исказ (сведочи) о свему што му је познато о кривичном делу,
- да тужилац који склапа споразум са окривљеним процени да је значај исказа (сведочења) за откривање, доказивање или спречавање кривичног дела претежнији од последица кривичног дела које је учинио.

Осим тога предвиђено је да окривљени за кога постоји основана сумња да је организатор организоване криминалне групе не може бити предложен за сведока

окривљеног. На овај начин се жели избећи могућност да окривљени, који је осмислио и организовао криминално деловање већег броја људи и који представља најодговорније лице у ланцу извршилаца, због значаја исказа, буде блаже кажњен од лица који су деловали у оквиру његове организације (члан 320 ЗКП-а).

Сведок сарадник не може бити ослобођен од дужности сведочења нити изузет од дужности одговарања на поједина питања на која сведок у редовном кривичном поступку није дужан да одговара.

Ако прихвати предлог тужиоца, веће одређује да се из списка одвоје записници и службене белешке о ранијим исказима сведока окривљеног, које је он дао као осумњичени или окривљени и они се не могу употребити као доказ у кривичном поступку, осим у случају када је донето решење о укидању решења којим је одређеном лицу дат статус сведока окривљеног.

Сведок окривљени је посебан субјект који у себи спаја одређене процесне особине, како сведока тако и окривљеног, што је и разлог да се поступак у односу на њега, онда када је испунио своје обавезе окончава осуђујућом пресудом, или у супротном, разлог за наставак кривичног поступка против њега уколико он своју обавезу не испуни.

Приликом склапања споразума о сведочењу окривљеног, надлежни тужилац и окривљени се обавезно споразумевају о врсти кривичне санкције која ће бити предложена суду. Могу се споразумети о тачном одређивању мере кривичне санкције или могу предложити суду изрицање казне или друге кривичне санкције, предлажући само њен распон. У том случају, странке су сагласне да суд прихватајући споразум одреди било коју меру кривичне санкције која се налази у оквирима предложеног распона. Обавезни део споразума о сведочењу окривљеног, представља и споразум о трошковима кривичног поступка, одузимању имовинске користи прибављене кривичним делом и о имовинскоправном захтеву, уколико је поднет.

Окривљени сарадник се испитује након саслушања оптужених и након испитивања се удаљава из суднице (члан 325).

Према ранијем законском решењу (ЗКП РС из 2001. године), била је предвиђена могућност да се припаднику организоване криминалне групе, који се под одређеним условима саслуша као сведок сарадник, те ако „кооперативно“ сведочи, опросте кривична дела која је учинио, јер би тужилац одустајао од кривичног гоњења у односу на њега - сведок који је добио имунитет и који је сведочио, неће се кривично гонити осим ако је дао лажан исказ (члан 148 ЗКП РС). У таквим случајевима, не само да би

сведок сарадник (назив по старом закоском решењу) остао невин човек као и било ко други који није осуђиван, већ оштећени не би могао да оствари било какву накнаду штете, нити би држава могла да одузме имовину коју је сведок сарадник стекао кривичним делом, што се оправдано критиковало (Шкулић, 2005:212). Изменама и допунама ЗКП-а из 200. године, прописано је да се сведок сарадник који је сведочењем испунио своје обавезе, оглашава кривим за кривично дело које је учинио, те му се изриче минимална казна која је за то дело предвиђена, а затим се та казна умањује за пола, с тим да не може бити мања од 30 дана затвора. Такође, може бити и ослобођен од казне, али се он ипак оглашава кривим. Држава од таквог осуђеног може одузети корист коју је стекао кривичним делом, а долази у обзир и тзв. проширено одузимање имовинске користи, када се од сведока сарадника може захтевати да докаже законито порекло своје имовине која није у сразмери са његовим легалним приходима.

Приликом доношења одлуке о кривичној санкцији, трошковима кривичног поступка, о одузимању имовинске користи прибављене кривичним делом, имовинскоправном захтеву и одузимању имовине проистекле из кривичног дела, првостепени суд и суд правног лека је везан решењем о прихватању споразума, под условом да је окривљени сарадник у потпуности испунио обавезе из споразума (члан 326).

8) Споразум о сведочењу осуђеног. – Нови институт у нашем кривичнопроцесном праву је споразум о сведочењу осуђеног. Наиме, уочено је да значајне податке у поступцима против извршилаца кривичног дела организованог криминала могу пружити и лица која су већ осуђена (осуђени сарадник).

Услов за закључење споразума је да је значај исказа осуђеног лица за откривање, доказивање или спречавање кривичних дела претежнији од последица кривичног дела за које је ово лице осуђено.

За осуђеног сарадника не може бити предложено лице које је осуђено као организатор организоване криминалне групе, а према Изменама ЗКП-а из маја 2013. године, ни лице које је правноснажно осуђено на казну затвора од 40 година (члан 327).

Обавезни елемент споразума о сведочењу осуђеног јесте опис кривичног дела које је стављено на терет лицу у поступку у којем је предвиђено сведочење осуђеног сарадника. Затим, споразум мора да садржи изјаву осуђеног сведока да ће сведочити о свему што му је познато у вези са кривичним делом и да ништа неће прећутати.

И код ове врсте споразума, као и код споразума о сведочењу окривљеног, осуђени сарадник је упознат са чињеницом да неће моћи да се позива на погодност од

ослобођења дужности сведочења које иначе припада сведоцима. То је оправдано његовом другачијом процесном улогом, имајући у виду да за разлику од сведока који исказ даје не очекујући било какву корист, осуђени сарадник то чини јер очекује заузврат погодности у погледу ублажавања изречене кривичне санкције.

Код ове врсте споразума, странке се могу сагласити и да осуђени сарадник у поступку ублажавања казне буде и ослобођен од казне у случају давања исказа у складу са обавезама из споразума.

Решење о прихватању споразума о сведочењу осуђеног обавезује суд приликом доношења одлуке о кривичној санкцији у поновљеном поступку, под условом да је осуђени сарадник и потпуности испунио обавезе из споразума (члан 330 ЗКП-а).

11. ИСТРАЖИВАЊЕ

11.1. Предмет, значај и циљ истраживања

Корупција као облик организованог криминалитета је изразито опасна друштвена појава. Испољава се кроз извршење неколико инкриминисаних кривичних дела (која су у раду описана) и представља један универзални друштвени феномен, који разара економске темеље друштва и основне видове државне власти, поткопава поверење грађана у друштво и државу и разара моралне, као и друге вредности које је модерна цивилизација прихватила (као што су правда, једнакост, равноправност и сл.).

Кривична дела корупције се веома тешко откривају, с обзиром на велику опрезност лица која се појављују као њени извршиоци. На пример, лице које је давалац мита, најчешће неће лично предати „мито“ лицу које је прималац мита, већ може свог пријатеља или сродника „ангажовати“ да пријатељу, сроднику или неком другом блиском лицу примаоца мита, наведено преда. Ако се и открије, у кривичном поступку је тешко доказати извршење оваквог дела.

Предмет овог истраживања је квалитативно сагледавање и анализа броја поднетих кривичних пријава, подигнутих оптужница и броја осуђених лица за извршење кривичних дела корупције као облика организованог криминалитета у нашој земљи, у периоду од 2012. до 2014. године.

Основни циљ спровођења овог истраживања је установљивање присутности корупције као облика организованог криминалитета у Републици Србији, утврђивање које се кривично дело са коруптивним елементима извршава у највећем броју, колико је откривених, односно пријављених лица, а колико оптужених и коначно осуђених за извршење ових кривичних дела. Такође, циљ је и да се утврди у ком друштвеном сегменту, корупција као облик организованог криминалитета, достиже највећи обим, односно да ли је присутнија у „власти“ или у привреди.

11.2. Узорак и методи коришћени током истраживања

Узорак је формиран на тај начин што су узета сва кривична дела корупције из надлежности Тужилаштва за организовани криминал, у периоду од 2012. до 2014. године. Подаци који су добијени од тужилаштва, односе се на дефинисани предмет истраживања и исказани су према броју лица, а не кривичних предмета којим је обухваћен већи број лица.

С обзиром да је за кривична дела из области организованог криминалитета установљена специјална надлежност Тужилаштва за организовани криминал у Београду и посебног одељења Вишег суда у Београду, која су надлежна за сва дела из те области на територији целе Републике Србије, просторни оквир истраживања је територија наше државе, а временски оквир спровођења истраживања је период од 2012. до 2014. године.

За истраживање је коришћен квантитативни метод, односно метод статистичке обраде и анализе података о броју кривичних пријава, оптужница и осуђујућих пресуда у наведеном периоду. Извршено је упоређивање добијених статистичких података, ради указивања на кретање овог облика организованог криминалитета у посматраном временском периоду, као и ради утврђивања које се дело од инкриминисаних кривичних дела корупције које врше организоване криминалне групе најчешће извршава. Затим је, ради утврђивања у ком је сегменту друштвеног живота корупција као облик организованог криминалитета најзаступљенија у Републици Србији, извршено упоређивање статистичких података о броју пријављених, оптужених и осуђених лица за извршење кривичног дела злоупотреба службеног положаја и злоупотреба положаја одговорног лица. То, с обзиром на намеру законодавца да увођењем у кривично законодавство, кривичног дела злоупотреба положаја одговорног

лица (Законом о изменама и допунама КЗ-а од 2012. године), одвоји корупцију у јавном од корупције у приватном сектору. Наравно, прописивањем овог кривичног дела, у томе се успело само делимично (може се рећи да је тиме издвојена корупција која се врши у власти), јер се одговорна лица, која су извршиоци дела злоупотреба положаја одговорног лица, појављују на одговарајућим положајима у јавним предузећима. Тако да је, упоређивање наведених података извршено ради утврђивања обима и кретања корупције као облика организованог криминалитета у привреди.

1.3. Хипотезе које су проверене истраживањем

Хипотезе које ће бити проверене спровођењем истраживања постављене су на следећи начин:

1. Корупција као облик организованог криминалитета у Републици Србији бележи пораст.
2. Број пријављених лица за извршење кривичних дела корупције као облика организованог криминалитета је сваке године све већи.
3. Број лица против којих је Тужилаштво за организовани криминал подигло оптужнице за извршење наведених дела је из године у годину све већи.
4. Број оптужених лица од стране Тужилаштва за организовани криминал у односу на број пријављених лица је мањи, због наведеног проблема да се у истрази обезбеде релевантни докази за оптужење за ова кривична дела.
5. Број осуђених лица за извршење предметних кривичних дела је сваке године све већи.
6. Број осуђених лица за ова дела је мањи у односу на број оптужених, што се објашњава потешкоћама успешног доказивања коруптивних кривичних дела.
7. Кривична дела корупције која су извршена у највећем броју су злоупотреба положаја одговорног лица, а затим злоупотреба службеног положаја.
8. Корупција као облик организованог криминалитета најзаступљенија у привредном сектору.

11.4. Резултати истраживања

Према доступним подацима, најпотпуније можемо сагледати против колико лица је у посматраном периоду поднето кривичних пријава. То из разлога, јер немамо тачан податак колико је предмета пренето из периода пре 2012. године, па када је у питању број оптужених лица, не знамо колико се подигнутих оптужби односи на пријаве из ранијег периода. Исто важи и за број осуђених лица, јер не знамо када је осуђено лице пријављено, односно оптужено.

2012. година

Кривично дело	Број пријављених лица	Број оптужених лица	Број осуђених лица
Злоупотреба службеног положаја(члан 359.)	125	17	22
Злоупотреба положаја одговорног лица/ несавестан рад у привредном пословању (члан 234.)	-	28	19
Примање мита (члан 367.)	-	-	4
Давање мита (члан 368.)	-	-	5
Укупно	125	45	50

Из расположивих података за 2012. годину, можемо уочити да су се пријаве подносиле само за кривично дело злоупотреба службеног положаја, које је у односу на остала коруптивна дела опште кривично дело. Исте године, оптужбе су подигнуте само за кривична дела злоупотреба службеног положаја (члан 359. КЗ-а) и злоупотреба положаја одговорног лица (члан 234. КЗ-а). Приликом сагледавања броја оптужених лица за кривично дело из члана 234. КЗ-а, треба имати у виду да је кривично дело злоупотреба положаја одговорног лица уведено Законом о изменама и допунама КЗ-а 2012. године, а да је до тада кривично дело из члана 234. КЗ-а било несавестан рад и привредном пословању. С обзиром на наведено, не можемо знати колико је лица од укупног броја (28) оптужено за злоупотребу положаја одговорног лица а колико за

несавестан рад у привредном пословању, али имајући у виду да је ЗИМ КЗ-а донет у децембру 2012. године претпостављамо да преовлађује број оптужених лица за извршење кривичног дела несавестан рад у привредном пословању. Исто се односи и на број осуда за кривично дело из члана 234. КЗ-а. Број осуђених за извршење кривичних дела корупције је следећи: кривично дело из члана 359. КЗ-а – 22, кривично дело из члана 234. КЗ-а – 19, кривично дело из члана 367. КЗ-а – 4, кривично дело из члана 368. КЗ-а - 5. У структури дела која су предмет истраживања, преовлађује број извршилаца кривичног дела злоупотреба службеног положаја. Наравно, треба имати у виду да, с обзиром на дужину трајања кривичног поступка, број осуда се не односи на лица које су исте године прјављена.

2013. година

Кривично дело	Број пријављених лица	Број оптужених лица	Број осуђених лица
Члан 359	95	151	33
Члан 234	45	119	59
Члан 367	-	-	3
Члан 368	-	-	1
Укупно	140	270	96

У 2013. години, кривичне пријаве су поднете за кривична дела злоупотреба службеног положаја (95) и злоупотреба положаја одговорног лица (45). Уочавамо да је знатно већи број оптужених лица за извршење кривичних дела корупције (270) у односу на 2012. годину (45). Оптужбе су поднете за кривична дела злоупотреба службеног положаја (151) и злоупотреба положаја одговорног лица (119). Оптужних аката за друга кривична дела корупције, није било. Највећи број лица је осуђено за извршење кривичног дела злоупотреба положаја одговорног лица - 59. За извршење кривичног дела злоупотреба службеног положаја из члана 359. КЗ-а осуђено је 33 лица, што је нешто више у односу на број осуђених лица за исто дело у претходној години (22). За извршење кривичног дела примање мита број осуда је 3, а за кривично дело давање мита 1.

2014. година

Кривично дело	Број пријављених лица	Број оптужених лица	Број осуђених лица
Члан 359	295	186	61
Члан 234	116	177	138
Члан 367	1	1	7
Члан 368	2	-	6
Укупно	414	364	212

У 2014. години, већи је број пријављених, оптужених и осуђених лица за коруптивна кривична дела, у односу на 2012. и 2013. годину. Међу кривичним делима корупције и даље се највећи број предмета односи на кривична дела из члана 234. и 359. КЗ-а. Пријављено је једно лице за кривично дело примање мита, такође је за исто дело подигнута једна оптужба, а осуђених лица за ово дело је 7. Број пријављених лица за кривично дело давање мита је 2, оптужних аката за наведено дело није било, а осуђених лица је 6.

Кривично дело	2012. године			2013. година			2014. година		
	пријављена лица	оптужена лица	осуђена лица	пријављена лица	оптужена лица	осуђена лица	пријављена лица	оптужена лица	осуђена лица
Чл. 359	125	17	22	95	151	33	295	186	61
Чл. 234	-	28	19	45	119	59	116	177	138
Чл. 367	-	-	4	-	-	3	1	1	7
Чл. 368	-	-	5	-	-	1	2	-	6
укупно	125	45	50	140	270	96	414	364	212

Сагледавањем представљених статистичких података добијених од тужилаштва за организовани криминал, можемо закључити да у посматраном периоду од 2012. до 2014. године, Србија бележи пораст пријављених, оптужених и осуђених лица за кривична дела корупције. То је можда показатељ да је корупција као облик организованог криминалитета све више присутна у нашој земљи, или је пак повећана ефикасност органа гоњења и правосудних органа у њеном сузбијању.

Није тешко уочити да у структури коруптивних кривичних дела доминирају кривична дела злоупотреба службеног положаја и злоупотреба положаја одговорног

лица. Имајући у виду чињеницу да је, као што је већ наведено, ЗИМ КЗ-а од децембра 2012. године, одговорно лице као извршилац издвојено из кривичног дела 359. КЗ-а и пребачено у 234. КЗ-а, представићемо однос пријављених, оптужених и осуђених службених и одговорних лица у 2013. и 2014. години.

Злоупотреба службеног положаја (члан 359. КЗ)

Година	Број пријављених лица	Број оптужених лица	Број осуђених лица
2013.	95	151	33
2014.	295	186	61

Злоупотреба положаја одговорног лица (члан 234. КЗ)

Година	Број пријављених лица	Број оптужених лица	Број осуђених лица
2013.	45	119	59
2014.	116	177	138

Број пријављених лица у 2013. и 2014. години, за кривично дело злоупотреба службеног положаја је знатно већи у односу на број пријављених лица за кривично дело злоупотреба положаја одговорног лица, док је број оптужених лица за ова два дела приближан. Број осуда за кривично дело злоупотреба положаја одговорног лица је већи и 2013. и 2014. године.

Анализом представљених података за кривична дела корупције у посматраном периоду, уочавамо да се као извршиоци најчешће појављују одговорна лица. Ако узмемо у обзир да овај положај имају одређена лица у јавним предузећима, можемо да предпоставимо да је корупција коју организоване криминалне групе врше најзаступљенија у привредном сектору. Незнатно мање је заступљена корупција коју криминална удружења врше у спрези са органима власти, односно корупција у државним органима, која је обухваћена кривичним делом злоупотреба службеног положаја.

ЗАКЉУЧАК

Корупција, као облик организованог криминалитета, представља веома опасну криминалну делатност, са високим степеном друштвене опасности, која се веома тешко открива и доказује.

Осим што представља једну од делатности коју врше организоване криминалне групе, корупција је и спрега између одређених криминалних структура и експонената државне власти, која доприноси „жилавости“ организованог криминалитета и омогућава му несметано вршење осталих незаконитих делатности. Што је спрега чвршћа и разгранатија, то су покушаји сузбијања ових облика, као и свих других облика организованог криминалитета све неуспешнији. Овај облик организоване криминалне делатности није увек уочљив и препознатљив, што отежава благовремено предузимање ефикасних мера за њихово спречавање и сузбијање. Можемо закључити да за друштво, целокупан правни поредак и ефикасност правне државе, нарочиту опасност представљају криминалне активности представника државне власти, службених и одговорних лица на разним функцијама у институцијама, лица која се налазе на дужностима на којима се одлучује о одређеним правима и обавезама и одговорностима грађана, а у спрези са организованим криминалним групама, која своју дужност не врше у интересу службе, већ у сопственом интересу. Без њихових противзаконитих активности, вршење коруптивних дела од стране криминалних удружења не би ни било могуће.

Да би се корупција у нашој земљи свела на што мању меру, потребно је да за почетак сваки појединац поштује етичке принципе, односно потребно је перманентно образовање и примена етике сваког појединца, али и стална брига државе, монетарне и законодавне власти с циљем спречавања, откривања и сузбијања ове негативне друштвене појаве.

Доследном применом у пракси Националне стратегије за борбу против корупције Републике Србије (коју је Скупштина Србије донела најпре у децембру 2005. године, а затим на ванредном заседању 1. јула 2013. године, за период од 2013. до 2018. године), постигао би се висок ниво антикорупцијске културе у Србији. Национална стратегија за борбу против корупције и Акциони план за спровођење стратегије, представљају добар извор података о, и даље, актуелним изазовима у овој области.

Међу проблемима у области правосуђа наводи се чињеница да „још увек није прописано кривично дело незаконито богаћење дефинисано у Конвенцији УН за борбу против корупције“. Додатну потешкоћу представља и чињеница да „постојећи електронски уписници о свим кривичним предметима, у којима поступају органи унутрашњих послова и правосуђе, нису међусобно повезани, нити се воде на исти начин“. Истакнуто је и да се финансијска истрага „углавном спроводи након што је кривична пријава већ поднета, током истраге. Одлагањем финансијске истраге повећава се ризик да ће имовина бити изнета из земље“ (Институт алтернативе, 2013:50).

Акциони план прописује и меру „увођење тима економских форензичара у саставу јавних тужилаштава“ која је одговор на потешкоће у покретању и вођењу финансијских истрага, услед непостојања одговарајућих стручњака економско финансијске струке у тужилаштву (Институт алтернативе, 2013:54).

Национална стратегија констатује да је ради боље комуникације јавног тужилаштва и полиције „потребно законом омогућити упућивање на одређено време полицијских службеника у јавно тужилаштво“.

Акциони план предвиђа и меру којом ће се омогућити међусобна повезаност база података за кривичне истраге, односно електронску размену информација и приступ тужиоцима базама података са полицијом, Управом царина, Пореском управом, Агенцијом и другим релевантним органима, а предвиђено је и доношење прописа о уређењу међусобног повезивања база .

Такође, од великог значаја је подизање свести и образовање јавности ради јавне подршке друштва у спровођењу антикорупцијске стратегије, изражавања друштвене осуде према учиниоцима коруптивних кривичних дела, те поштовање једног од водећих начела стратегије – начело „нулте толеранције“ на корупцију.

Извршење кривичних дела корупције, у пракси, карактерише са једне стране велики број наизглед, неповезаних радњи које је тешко уочити и повезати у целину која би представљала радњу извршења коруптивног кривичног дела. Са друге стране је интелигентан окривљени, који ће за те своје радње наћи оправдање, па је често немогуће доказати да су управо те радње смислено повезане и извршене и да заправо оне представљају једно од кривичних дела корупције. У данашњим условима, корупција се врши уз коришћење разних метода и средстава, формално - правних, финансијско – рачуноводствених и других средстава, са циљем прикривања ове криминалне активисти.

Имајући у виду друштвену опасност коју ова кривична дела носе, императив државе мора бити њихово сузбијање. Највећи проблем свакако је што их карактерише висок степен перфидности. Да би се једна таква појава сузбила неопходна је едукација и специјализација свих учесника кривичног поступка, почев од оних који се баве откривањем тих дела, откривањем и гоњењем њихових учинилаца, па и оних који се баве пресуђењем у ово правној ствари. Способност уочавања наизглед неповезаних радњи, а затим доказивање постојања таквог кривичног дела, могуће је само након едукације свих актера кривичног поступка. Зато, значајно би било оснивање специјалног суда и тужилаштва за корупцију, као и оснивање посебног одељења у Министарству унутрашњих послова који ће радити на откривању и расветљавању само ових кривичних дела, назвисно од специјализованих установа која се баве сузбијањем организованог криминала. На тај начин, кроз специјализацију и стварањем посебне праксе у овој области, било би могуће обезбеђење квалитетних доказа и успешно кривично гоњење, па и окончање кривичног поступка. Корупција би се свела на минимум, а самим тим и друге делатности организованог криминала. Корупција је један од основних услова за одржавање криминалних структура, главна карика у ланцу њихових активности, те би њено сузбијање довело у питање опстанак организованих криминалних група. Такође, би се знатно смањила и стопа криминалитета, не само организованог, већ и других видова криминалитета имајући у виду чињеницу да је корупција у порам сваке обласи друштвеног живота.

ЛИТЕРАТУРА

- Ascensio, H. Decaux, E. Pellet, A. (2000). *Droit international penal*. Paris. Commande soit aux Editions A. Pedone.
- Бошковић М. (1999). *Криминолошки лексикон*. Нови Сад: Универзитет у Новом Саду.
- Бошковић, М. (2000). *Актуелни проблеми сузбијања корупције*. Београд: Полицијска академија.
- Бајић, М. Корумптивна казнена дјела. *Зборник радова. Коначни приједлог Закона о изменама и допунама Казненог закона*. Стр. 91-108.
- Beare, M. (1997) *Corruption and organised crime: Lessons from history*. *Crime law and social Change*, 28.
- Вуковић, С. (2002). *Корупција, регионализација и локална власт*. Југословенско удружење за социологију. Београд. *Социолошки преглед* бр. 1-2/2002.
- Вујин, М. (2001). *Значај међународне сарадње у борби против корупције*. *Зборник радова. Привредни криминал и корупција*. стр. 351 -369.
- Вукадиновић, Р. (1991). *Европска економска заједница*. Београд: Нова.
- Васиљевић, Т. Грубач, М. (2010). *Коментар Законика о кривичном поступку*. Београд: Службени гласник.
- Група аутора. (2006). *Кривично законодавство Републике Србије*. Београд. стр. 1014-1019.
- Глас Цркве. (2008). *Свето писмо, Нови завет. Ваљево*.
- Delmas Marty, M. *The Contribution of Comparative Law to a Pluralist Conception of International Criminal Law*. *Journal of International Criminal Justice*. No. 1/2003. (pp. 13-25).
- Деренчиновић, Д. (2005). *Коментар Конвенције УН против корупције*. Загреб.
- Деренчиновић, Д. (2001). *Мит о корупцији*. *Зборник Правног факултета у Загребу*. Загреб . 6/2001. стр. 1465-1468.
- Ђорђевић, М. Ђорђевић, Ђ. (2005). *Кривично право*, Београд. Правни факултет Универзитета у Београду.
- Ђурђић, В. Јовашевић, Д. (2006). *Кривично право - Посебни део*. Центар за публикације. Ниш: Правни факултет Универзитета у Нишу.
- Ејкерман, С. Р. (2007). *Корупција и власт*. Београд: Службени Гласник.

- Ејкерман, С. Р. (2008). Економија корупције – Међународни приручник. Београд: Службени Гласник.
- Esadze, L. (2013). Антикорупцијске организације, институције, мреже и иницијативе: референтни линкови. Београд.
- Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела ("Сл. гласник РС", бр. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004 - др. закон, 45/2005, 61/2005, 72/2009, 72/2011 - др. закон, 101/2011 - др. закон и 32/2013)
- Закон о агенцији за борбу против корупције ("Службени гласник РС" бр. 97/08, 53/10, 66/11-УС и 67/13-УС)
- Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела („Службени гласник РС“, број 97/08)
- Игњатовић, Ђ. (1998). Организовани криминалитет – други део. Београд: Полицијска академија.
- Игњатовић, Ђ. (2008). Криминологија. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
- Игњатовић, Ђ. Шкулић, М. (2012). Организовани криминалитет. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
- Илић, Г. Мајић, М. Бељански, С. Трешњев, А. (2014). Коментар Законика о кривичном поступку. Београд: Службени Гласник.
- Институт алтернатива. (2013). Институционални оквир за истраге корупције и организованог криминала – упоредни модели. Подгорица: Институт алтернатива.
- Јелачић, М. (1996). Корупција - друштвено правни аспекти корупције. Београд: МУП РС.
- Јањевић, М. (2003). Трећи стуб Европске уније, Београд: Службени лист СЦГ.
- Јовашевић, Д. (2006). Лекискон кривичног права. Београд: службени лист СРЈ.
- Јовашевић, Д. (2009). Европска унија у сузбијању корупције. Европско законодавство. 8 (27-28).
- Јовашевић, Д. (2009). Кривична дела корупције. Београд: Службени Гласник.
- Јовашевић, Д. Костић, М. (2012). Политика сузбијања криминалитета. Ниш: Правни факултет Универзитета у Нишу.
- Јелачић, М. (2003). Психолошки аспекти корупције. Београд: Полицијска академија.

- Kaufman, D. Siegebann, P. (1997). Privatization and Corruption in Transition economies. *Journal of International affairs – Columbia University* 50 (1997): 419-458.
- Комитет правника за људска права. (2013). За ефикасније правосуђе против корупције. Београд: YUCOM.
- Конвенција УН против транснационалног организованог криминала. Палермо. 2000.
- Klitgaard, R. (1998). *International Cooperation against Corruption. Finance & Development*. Vol. 35 (1). Str. 3-6.
- Лазаревић, Љ. (2003). *Кривично право - Посебни део*, Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
- Лопандић, Д. Јањевић, М. (1996). Споразум из Шенгена – за Европу без граница. стр. 9-17.
- Лопандић, Д. (1999). *Уговор о Европској унији – Рим, Мастрихт, Амстердам*, Београд.37-46.
- Lunde, P. (2004). *Organized crime*. London: Dorling Kindersley LTD.
- Мајсторовић, Н. (2012). *Корупција – узроци, експанзија и интервенција*. Нови Сад: Академска књига.
- Манојловић, М. (2001). Осврт на корупцију у Југославији. *Безбедност*. бр. 3/2001.
- Милошевић, М. (2003). *Организовани криминал-збирка прописа са уводним објашњењима и напоменама*. Београд:Службени лист СЦГ.
- Милутиновић, М. (1976). *Криминологија са основама криминалне политике и пенологије*. Београд: Савремена администрација.
- Митровић, Д. Рачић, О. (1996). *Право Европске уније*. Београд: Службени Гласник.
- Мршевић, З. (1993). *Организовани криминал – Актуелни проблеми сузбијања криминалитета*. Београд: Институт за криминолошка истраживања.
- Митровић, М.(2007). *Увод у социологију и социологију права*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
- Мишић, Г. *Казнена дјелапротив службене дужности – посебан осврт на корупцијска кривична дјела*. Загреб: Хрватска правна ревија, број 10/2005, стр. 82 -95.
- Национална стратегија за борбу против организованог криминала („Службени гласник РС”, бр. 55/05, 71/05-исправка, 101/07 и 65/08)
- Ницовић, М. *Организовани криминалитет и корупција*. Копаоник. 27.-30. марта 1996. Српско удружење за кривично право.
- Николић, З. (1998). *Схватање S. R. Milsa*. Београд: Удружење науке и друштво.

- Павловић, М. (2005). Корупција у земљама у окружењу и Европска унија, Зборник радова. Казнено законодавство – прогресивна или регресивна решења. Београд.
- Петровић, Б. Мешко, Г.(2004). Криминологија. Сарајево: Правни факултет Универзитета у Сарајеву.
- Pinherio P.S. (1994). Corupcion in Brazil. Budapest: Institut for Constitutional & Legislative Policy.
- Reckless, W. (1961).The crime Problem. New York: Appletom-Century-Crofts.
- Секуловић, М. (2000). Транзиција и корупција. Ниш: Библиотека „Грађанско друштво“.
- Стојановић, З. (1990). Организоване форме криминалитета, Београд: Безбедност и друштвена самозаштита.
- Стојановић, З. Перић, О. (2000). Кривично право, Посебни део. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
- Стојановић, З. (2006). Коментар Кривичног Законика. Београд: Службени гласник РС.
- Симоновић, Б. (2012). Криминалистика. Крагујевац: Правни факултет Универзитета у Крагујевцу.
- Стојановић, З. (2012). Коментар Кривичног Законика. Београд: Службени гласник РС.
- Сачић, Ж. (1997). Организовани криминалитет у Хрватској. Загреб: МУП Републике Хрватске.
- Теофиловић, Н. Јелачић, М. (2004). Неки спољнополитички аспекти корупције и прања новца. Београд: Полицијска академија. Број 1/2004
- Теофиловић, Н. Јелачић, М. (2006). Спречавање, откривање и доказивање кривичних дела корупције и прања новца. Београд: Полицијска академија.
- Џотић, Д. (2001). Међународне препоруке и национална искуства за борбу против корупције. Зборник радова. Привредни криминал и корупција. Београд.
- <http://sh.wikipedia.org/wiki/Корупција> (датум приступа 2.8.2014.)
- https://www.pravo.unizg.hr/_.../knjigaokoruciji3
- Шкулић, М. (2005). Сведок сарадник у кривичном поступку за дела организованог криминала. Зборник Полицијске академије из Београда и Више школе унутрашњих послова „Организовани криминалитет – стање мере заштите“, Београд, 212-264.